

Obsahem třetího svazku kritického vydání Spisů Stanislava K. Neumanna, tj. druhého svazku jeho díla básnického, je veršovaná tvorba z let 1903–1914, autorem uspořádaná do pěti sbírek — *Hrst květů z různých sezón* (1907), *České zpěvy* (1910), *Kniha lesů, vod a strání* (1914), *Bohyně, svěrice, ženy* (1915), *Horký van* (1918) — a v našem vydání doplněná ještě básněmi z *Knihy erotiky*, vzniklými v tomto období, a oddílem *Básní knižně nevydaných*, které Neumann nepojal do žádné ze svých knih a jež proto zůstaly roztroušeny po různých časopisech.

Lze-li se při stanovení počátku této fáze Neumannovy tvorby opřít o zřetelný vývojový předěl mezi Snem o zástupu zoufajících (1903) a *Hrstí květů z různých sezón*, cítěný ostatně i jím samým (viz jeho *Vzpomínky*, Praha 1931, str. 86, i vlastní rozvržení Spisů, jejichž první svazek, *Knihu mládí a vzdoru*, Praha 1920, uzavřel oddílem, obsahujícím verše ze *Snu o zástupu zoufajících* a označeném právě tak jako kdysi celá sbírka letopočtem 1897–1902, zatímco *Hrst květů* nesla již vročení 1903–1906), je určení její konečné hranice mnohem obtížnější. Klademe-li tu dělítko do roku 1914, jsme si přitom vědomi určité nepřesnosti, vyplývající z faktu, že Neumann v letech 1911 až 1914 dokončoval ještě *Knihu lesů, vod a strání*, větší část *Bohyň, světic, žen a Horkého vanu* a že současně v této době vznikaly už také *Nové zpěvy* (1918), které v roce 1914 měly v podstatě už svou konečnou podobu.

Příčiny velkých časových diferencí mezi dokončením sbírek a datem jejich knižního vydání tkvěly jednak v básníkově tehdejší subjektivní situaci i v celkovém stavu literárního vývoje, jež básník objasnil později ve své stati *Dva almanachy* (knižně *Ať žije život*, Praha 1920, str. 110–135), jednak ve vnějších nepříznivých okolnostech, které mu bránily vydat knihu tehdy, když on sám ji pokládal za hotovou, ať už to byla u *Knihy lesů, vod a strání* několikaletá marná snaha nalézt pro ni nakladatele nebo později u *Nových zpěvů* a snad i u *Horkého vanu* válečné události a Neumannův odchod na frontu.

Nepřekrývá se tu ovšem jen doba zrodu a dotváření jednotlivých básnických knih, ale i konec jedné tvůrčí etapy a počátek další, jejíž ozvy lze postřehnout sice ve všech jmenovaných sbírkách, kterou však plně reprezentuje až Neumannova účast na přípravě *Almanachu* na rok 1914, spjatá už cele s novými myšlenkovými i tvárnými principy jeho další tvorby, které dozrávají pak do definitivního tvaru v *Nových zpěvech*. Proto nám také *Almanach* na rok 1914 byl kritériem při uspořádání *Básní knižně nevydaných*. Posledním číslem tohoto oddílu je *Komentář* z února 1913, zatímco následující báseň *Básník zpívá si mimo-*

chodem z října téhož roku řadíme až do dalšího svazku; byla totiž původně určena pro Almanach, Neumann zaslal její rukopis Otokaru Fischerovi s názvem *A básník jde...* a teprve později ji zaměnil za *Cirkus*.

Uplatněním historického hlediska jak v zachování původní podoby knižních celků, tak v jejich chronologickém řazení a přiřazení básní knižně netištěných rozchází se obraz tohoto období v naší edici s tím, který vytvořil Neumann svými Sebranými spisy. Autor do nich tehdy pojal jako celek pouze *Knihu lesů, vod a strání* a *Bohyně, svěťice, ženy* (obě proti prvnímu vydání rozšířené o další básně), zatímco z *Hrsti květů* z různých sezón a *Horkého vanu* zařadil jen menší část do *Knihy erotiky* (Praha 1922) jako její třetí a čtvrtý oddíl, označený vrocením 1904–1906 a 1910–1914, ponechávaje ostatní verše z obou knih stranou, právě tak jako celou sbírku *České zpěvy*. Pořadím, jež svazkům určil, zasáhl do původní chronologie, zařadiv po *Knize mládí* a *vzdoru*, přinášející verše z let 1895–1902, jako druhý svazek *Knihu lesů, vod a strání*, obsahující tvorbu z rozmezí 1907 až 1914, a *Knihu erotiky* teprve jako svazek třetí, ačkoli zahrnuje milostnou poezii z let 1895–1914.

Z veršů, které vznikly v období 1903–1914, chybí v našem uspořádání pouze báseň *Syn člověka*, otištěná v *Lumíru* (36, č. 7, str. 304–306, z 15. dubna 1908), kterou Neumann začlenil teprve později do *Rudých zpěvů*; tam ji ponecháváme také my.

Rukopisy sbírek ani jednotlivých básní z tohoto období – kromě básně *Malý naučný slovník*, uložené v Literárním archívu Národního muzea – se nedochovaly.

Výchozím textem naší edice jsou poslední znění básní, vydaná za autorova života, s výjimkou příležitostného časopiseckého otiskování jednotlivých básní, na němž neměl autor osobně účast.

Při přípravě textu jsme se řídili všeobecně zásadami vyloženými v 1. svazku *Spisů* (*Básně I*, str. 299). Kromě pravopisných úprav, jakož i úprav dobového psaní (např. *paměť, teprvé, zkvétat* upravujeme na *paměť, teprve, vzkvétat*) neměníme znění, které jsme vzali za základ. Odůvodněné odchylky od výchozího textu uvádíme v různročteních; nezaznamenáváme zde ovšem difference, které jsme kvalifikovali jako tiskové chyby, z autorových úprav pak neregistrujeme změny v kvantitě u slov *hvízdati* na *hvizdati*, *jízva* na *jízva*, *zdvihati* na *zdvíhati*, hláskové změny číslovky *všechno* na *všecko* a nahrazování delších tvarů osobního zájmena *mne*, *mně* tvary krátkými *mě*, *mi*, které Neumann prováděl ne sice důsledně, avšak poměrně hojně a zcela mechanicky – většinou v prvních knižních vydáních na rozdíl od znění časopiseckého.

V různročteních před hranatou závorkou za číslem označujícím verš následuje znění, které tiskneme (zpravidla výchozí text), za hranatou závorkou pak znění odchylná se zkratkou pramenu; pokud netiskneme výchozí text, označujeme odchylné znění před hranatou závorkou

rovněž zkratkou pramenu — výchozí text se svou značkou je pak zpravidla uváděn na prvním místě za hranatou závorkou.

Vydavatelé děkují všem, kteří jim v práci pomáhali, zejména paní Boženě Neumannové, pracovníkům Literárního archívu a svým spolupracovníkům.

Str. 7 HRST KVĚTŮ Z RŮZNÝCH SEZÓN

Téměř čtyři roky uplynuly od vydání sbírky *Sen o zástupu zoufalých a jiné básně* (leden 1903), než Moravský kraj z 29. prosince 1906 přinesl oznámení, že v lednu následujícího roku „vyjdou sebrané básně Stanislava K. Neumanna z let 1903—1906 pod názvem *Hrst květů z různých sezón*, a sice vlastním nákladem autorovým. Nenaleznuv dosud nakladatele na své Spisy, činí autor tímto vydáním svých nejnovějších veršovaných prací pokus, který, vydaří-li se, bude mu vzpruhou k tomu, aby také Spisy svým nákladem vydal. Kniha vyjde ve slušné úpravě a autor přijímá do konce ledna subskripční obnos 1,50 K. Po vydání bude kniha za 2 K. Adresa: Stanislav K. Neumann v Řečkovících u Brna.“

Sbírka vyšla počátkem února 1907 v prosté úpravě, ve formátu 15,5 × 22,5 cm, v rozsahu 85 stran, s jednoduchou grafickou obálkou červené barvy, vyzdobena dekorativními krajinkami T. R. Chvojky (Zdeňka Kratochvíla) v textu na počátku jednotlivých oddílů knihy i na titulním listě, kde vedle jména autora a názvu sbírky bylo poznamenáno také rozmezí let, v němž básně vznikaly (1903—1906), jméno ilustrátora, běžné údaje o místě a roce vydání (Brno MCMVII), ceně (2 koruny) a sdělení, že kniha vyšla nákladem autorovým. Na rubu titulní strany byla uvedena tiskárna Antonína Odehnala v Brně a pak následoval patitul se vstupním slovem autorovým o charakteru knížky.

Tón úvodní poznámky, obsahující přísný, až podcenivý soud o sbírce, nebyl jen záležitostí chvíle. Neumann jej opakoval i později, kdykoli o ní hovořil (viz např. dopis V. Dykovi, knižně Viktor Dyk—St. K. Neumann—bratři Čapkové, korespondence z let 1905—1918, Praha 1962, str. 22, dále KorDNČ), a vrátil se k němu znovu s odstupem let ještě ve své stati *Básník a politika*, otiskované od října 1929 do března 1930 v *Rozpravách Aventina*, knižně pak v *Pamětech*, Praha 1951, str. 49 (dále P). A dal mu konečně zřetelný výraz i tím, že z jejích 44 básní pouze 9 pojal do svých *Sebraných spisů*: do *Bohyň, světic, žen Svatou Luisu Michelovou*, do *Knihy erotiky* jako její třetí část, vymezenou léty 1904—1906, celý oddíl *Renouveau 1904* (ve stejném pořadí, s názvy *Renouveau, Libre amour, libre maternité, Jen pohled, Pod verandou, Jen hlavu vzhůru*), *Vídeň 1905* (obě části pod společným titulem stejného znění), z oddílu *Ž -ické idyly* pod stejným názvem básně *Pojď, milenko a ženo, v les* a konečně básně *Cestou*.

Přes jednoznačnou příkrost Neumannova odsudku, jež přijala za svůj celá tehdejší literární kritika i sbor obecních starších města Prahy, který počátkem roku 1908 odmítl návrh poroty na odměnění této knihy cenou Turkovy nadace (Kor DNČ, 201), nelze přehlédnout, že Hrst květů z různých sezón je v podstatě literárním půdorysem Neumannova moravského období, obsahujícím již zárodky všech jeho dalších knih z těchto let: ať už jsou to *České zpěvy*, navazující na oddíl *Epigramů a satir*, nebo *Kniha lesů, vod a strání*, zcela programově se hlásící k přírodní lyrice *Ž -ické idyly* — srv. korespondující básně *Oh, dubiny, hymnu vám slibuji...* (HK) a *Prolog* (KL); *Svatou Luisu Michelovou* přejímá autor jako ústřední báseň do prvního vydání *Bohyň, světic, žen* a také cyklus milostných veršů *Renouveau 1905* má přímé pokračování v *Horkém vanu*. Pokud jde o uspořádání sbírky, bylo dáno především prudkým sledem básnickových životních osudů — napovídají to data a názvy jednotlivých oddílů i chronologické řazení básní uvnitř jich — a je svědectvím, že kniha byla komponována jako básníkův lyrický deník uplynulých let.

Ve Vzpomínkách (Praha 1931, dále VZP) označil Neumann léta na přelomu století za „první oprošťovací etapu“ svého tvůrčího vývoje; měl tu na mysli především posun těžiště svých zájmů od problematiky převážně ideového a literárně uměleckého zaměření k praktické politické, publicistické a agitační práci v anarchistickém hnutí, ve své lyrice pak tendenci — charakterizující ostatně celou nastupující básnickou generaci Tomanovu, Gellnerovu a Šrámkovu —, směřující od obrazu rozpolceného nitra jedince k přimknutí k objektivní skutečnosti, od symbolistického patosu k oprostěnému, až civilnímu výrazu. I když tato proměna je adekvátní celkovému vývoji české poezie, je u Neumanna dokumentována ještě některými důvody, danými specifickou situací básnickovou. Orientace na aktivní politickou práci a důraz, kladený na publicistickou a redaktorskou činnost, zatlačily načas do pozadí jeho tvorbu básnickou, zvláště tehdy, když se staly — za vídeňského pobytu a v moravských začátcích — vlastně jediným zdrojem Neumannova existenčního zabezpečení. Převaha publicistiky v jeho tehdejší tvorbě není ovšem jen vnější záležitostí, dokazatelnou jednoduchým srovnáním s autorovou produkcí básnickou, uveřejňovanou časopisecky (1903 — 8 básní, 1904 — 5 básní, 1905 — 2 básně, 1906 pouze epigramy a satirické básně). Odráží se i v tom, že proniká přímo a nezprostředkovaně do Neumannových veršů svou tematikou (nacházíme v nich často paralely s jeho novinářskými články, věnovanými nejrozličnějším aktuálním otázkám, od zásadních programových statí až po drobné osobní invektivy) a zasahuje četnými žurnalismy i do jeho básnického slovníku, zdůrazňujíc tak sílící prozaizaci jeho verše.

Tento proces, jehož počátek lze sledovat už v předcházejících sbírkách, postihl B. Polan ve své charakteristice Hrsti květů z různých sezón: „Logicky, vyvrženy rozmachem přepínaného intelektuálního chtění, vpadly hranaté prozaické fráze a všední příklady do vzedmu-

tého proudu svítivého a smyslně tvárného verše. Sotva do rytmu vpravená hesla volné lásky, všeobecné stávky, socialistických nadějí a cílů zpřerušovala citově plnou harmonii společenských hymen. Vedle ódy překypující etikou šťastného pohanského snu našel své místo žánrový náčrtek, téměř jen grimasa ve verších. Trocha epigramů ražených ryze po havlíčkovsku přidružila se k milostnému cyklu... Kostrbatá próza veršů a výsměšná nehledanost některých motivů, pro něž byla kniha odmítána, jsou věrný výraz krize na tvůrčí i lidské cestě básníkově...“ (B. Polan, Se Stanislavem K. Neumannem, Praha 1919, str. 40 až 41).

V naší edici vychází Hrst květů z různých sezón teprve podruhé, a to ve svém původním úplném složení. Z prvního vydání vycházíme i po stránce textové, pouze u devíti jmenovaných básní, které autor sám později zařadil do třetího a čtvrtého svazku svých Spisů, tj. do Knihy erotiky (KE) a Bohyň, světic, žen (BSŽ), řídíme se tímto jejich zněním konečným. Kromě vydání knižních přihlížíme v různorodých i k časopiseckým otiskům. Více než polovinu jich Neumann publikoval ve svých listech, Novém kultu (NK), Šibeničkách (Š), v Kalendáři revolucionářů na rok 1904 (KR), dále v jiném anarchistickém tisku, Omladině (O), Práci (P), Obzorech (Oz), a konečně také v Moderní revui (MR).

Str. 11 ŠTĚSTÍ ŽIVOTA

Roku 1903 vydal František Gellner svou druhou knihu veršů Rádosti života. Bolestná ironie, kterou Neumann postihl jak v názvu, tak v samotném smyslu veršů, jej vyprovokovala k básnické polemice s dvacetiletým autorem, který mu byl osobně i umělecky neobyčejně blízký a jehož tvůrčí vývoj sledoval od samých začátků. V Novém kultu debutoval totiž r. 1900 mladý Gellner jako básník i jako kreslíř, v jeho edici vydal o rok později svou prvotinu Po nás ať přijde potopa a v Neumannových časopisech (vedle Nového kultu také ve Výkřicích, Šibeničkách, Kalendáři revolucionářů) otiskl převážnou část svých prací.

Gellner, byť ne přesvědčený anarchista — „jejich společenská kritika nebyla mu proti mysli, ale jejich svobodářským iluzím se smál“ (VZP, 103–104) —, patřil k Neumannově družině v olšanské vile a vzájemný mimořádně citlivý lidský vztah i spolupráce v časopisech nezůstaly bez vzájemného vlivu ani na jejich tvorbu. Jemu také Neumann věnoval ve svých Vzpomínkách jednu z nejvřejších kapitol.

Str. 11 Štěstí života. Kalendář revolucionářů na rok 1904, str. 11 (KR).

3 úmyslné hroby] mrtvolý a hroby KR.

Už sám název oddílu situuje vznik básní, které jsou sem zařazeny, do posledních dvou let Neumannova pobytu v pražské olšanské vile. Byla to pro básníka „doba přechodná“, již pociťoval jako bolestné, neklidné a nejisté provizorium, doprovázené častou skepsí, doba hledání nové životní i umělecké orientace.

Naléhavost společenského zápasu podněcovala Neumanna stále k hlubšímu zájmu o politické dění a přivedla ho konečně k aktivnímu působení v anarchistickém hnutí, k navázání přímého kontaktu s jeho dělnickými skupinami v severních Čechách. Tato osobní zkušenost spoluvytvářela také předpoklady k postupné proměně básnickových názorů ideových — ve vývoji od anarchismu individualistického ke kolektivistickému (komunistickému), a ještě více prohloubila rozpor mezi ním a sociální demokracií, jejíž negativní působení poznal sám právě zde na severu. Sociální demokracie se tu zkompromitovala svou oportunní politikou v řadě konkrétních akcí (např. při generální stávce v r. 1900), především pak naprostou bezradností při řešení národnostního problému, který zde byl stále živý. Neschopností uplatňovat v praxi teoretické principy marxismu, nezájmem o myšlenkový ruch a podcenivým vztahem k teorii vůbec znevážila marxismus jako vědecké učení a ztratila i sympatie v podstatě všech významných tvůrčích osobností. „Není a nebude vědeckého a skutečně průbojného socialismu (= komunismu) bez Marxe a proti Marxovi, a my se mu z nevědomosti posmívali, pěstující maloměšťáckou a líbivou ideologii,“ píše Neumann později ve vzpomínkách na tuto dobu (VZP, 99) a na jiném místě mezi hlavními důvody uvádí, že to byla především „anarchistická předvýchova“, která mu „vstúpila předsudek proti marxismu, žalostný stav předválečné sociální demokracie, která nepobízela k ničemu...“ (P, 55), a přece právě jen ona mohla být tehdy prostředníkem mezi básníkem a Marxovým a Engelsovým učením.

Orientace na sociální problematiku musela nutně ovlivnit i Neumannův vztah ke skupině Moderní revue, s níž byly svázány jeho první sbírky. V konfrontaci s novým společenským poznáním mu ostře vyvstává neživotnost jejího ideálu osamělého a nezávislého tvůrce, distancujícího se svým dílem od společnosti, protože tento ideál ztratil už i svůj původní intelektuálně revoluční impuls a stal se jen vnějškovou pózou. Se znovu položenou otázkou po smyslu uměleckého díla dochází Neumann k přesvědčení, že „lidé, přecpaní literární slamou, nic nemohou dát životu, otroci literatury, která je zmrzačuje do jediného směru, panáčkové, kteří pod jediným gestem oráče rozpadnou se v hromádku hadrů a kostí — ovšem aristokratických. Neboť všechna erudice zůstává slamou, dokud kladivo života nerozehřeje ji na své kovadlině. A že tedy i tito lidé přirozeně se bojí všech projevů individualit harmonicky rozložených do všech směrů jako košatá lípa.“

(Tendence v umění, Nový kult 7, č. 1 str. 15–17, z 15. dubna 1904).

Str. 15 *I* (Polou ležím, polou sedím v posteli...). Nový kult 6, č. 2. (10. května 1903), str. 13, s názvem *V dubnu 1903*.

Str. 16 *II* (Juž se mně skoro odcizil svět...). Nový kult 6, č. 9 (10. října 1903), str. 67 (*NK*), nadepsáno třemi hvězdičkami.
6 zachytit] chytit se *NK*.

Str. 17 *III* (Nepřicházím s písní míru já k vám...). Nový kult 6, č. 18 (26. března 1904), str. 148 (*NK*), s názvem *Nepřicházím s písní míru...*

20 růže a vem si je] růže, však vem si je *NK*.

Str. 18 *IV* (Chtěl bych vám píseň zazpívat...). Nový kult 7, č. 3 (10. června 1904), str. 62–63, s názvem *Chtěl bych zazpívat*.

Str. 19 VĚZENSKÉ RAPSÓDIE

Motivickým podkladem těchto veršů byl básníkův čtrnáctidenní pobyt ve vězení okresního soudu na Žižkově na jaře 1904. Důvodem byly „přestupky tiskového zákona“, jak oznamoval Neumann čtenářům Nového kultu č. 2 z 10. května toho roku, omlouvaje současně nástupem trestu zpoždění následujícího čísla. Na „barbarské“ poměry v tomto vězení vzpomínal později ještě v Politické epizodě (VZP, 61).

Str. 21 *I* (Minulo skoro desetiletí...). Podnětem k básni byly reminiscence na dobu strávenou v borské trestnici, kde si básník odpýkával od 25. dubna 1894 do 24. února 1895 trest za účast v omladinářském hnutí.

29 vysoké, ty] vysoké ty *HK*.

Str. 27 RENOUEAU 1907

Básníkovou láskou — a později druhou ženou —, jíž jsou věnovány verše tohoto oddílu, byla dvaadvacetiletá Moravanka Božena Hodačová. Její otec byl penzionovaný železniční úředník a ona sama měla v té době za sebou již kus nepříliš snadného života: po absolvování vyšší dívčí školy prošla několika místy v rodinách jako vychovatelka a domácí učitelka a nyní zajížděla občas z Brna, kde rodiče bydleli, do Prahy, aby pomohla své sestře, provdané za básníka Adolfa Racka, s výchovou dětí a s vedením domácnosti.

S Neumannem se seznámila v září 1904, když ji Rackovi zavedli na schůzku Neumannových uměleckých přátel do olšanské vily (o tomto

setkání viz vzpomínkovou knihu B. Neumannové Mezi lidmi, Brno 1948).

Str. 29 *I* (Ve spadalé listí jsi hodila růži...). Moderní revue 11, sv. 16, č. 1 (říjen 1904), str. 40–41, s názvem *Apostrofa*; v *KE* s titulem *Renouveau*, shodným s označením oddílu, v němž je zařazena zde. 2 růži] růží *MR, HK, KE*.

Str. 30 *II* (A takto ke mně mluvil...). Moderní revue 11, sv. 16, č. 1. (říjen 1904), str. 41–42 (*MR*), s názvem *Libre amour, libre maternité*; se stejným titulem také v *KE*.

Autor tohoto hesla (Volná láska, volné mateřství), anarchista Paul Robin (1837–1912), jemuž je báseň dedikována, byl často citovanou autoritou Neumannových článků, věnovaných otázkám sociologickým, zejména problému hospodářské a morální emancipace ženy v soudobé společnosti. Byl to francouzský pedagog, stoupenec novomalthusismu, propagující zásadu omezené populace, založené na svobodném rozhodování jednotlivců. Své názory vysvětlil ve studii Malthus a novomalthusisté, již Neumann vydal spolu se svou statí O prozřetelném plození dětí roku 1903 v Knihovně Nového kultu.

12 rve] se *MR*; 24 onuce] troska jen *MR*; 36 podobu konce se lesknoucího] podobu konce, konce se lesknoucího *HK, MR*; 47–48 prodati se pro povinná rození dětí] prodati se, to vdát se a rodit děti *MR*.

Str. 32 *III* (Jen pohled...). V *KE* s názvem *Jen pohled...*

Str. 33 *IV* (Pod verandou jsme seděli...). V *KE* a v *BČ* s názvem *Pod verandou*.

Str. 34 *V* (Jen hlavu vzhůru, milenko...). V *KE* s názvem *Jen hlavu vzhůru...*

Str. 35 VÍDEŇ 1905

„Když jsem na podzim 1904 unikal z Prahy za láskou a dobrodružstvím, dělo se to s bezstarostností, které neželím, a s odvahou, která mi často poté již chyběla,“ psal později básník o svém odjezdu do Vídně (P, 26). Dne 8. listopadu doprovodil Fráňa Šrámek Neumanna a Boženu Hodačovou k večernímu vídeňskému rychlíku a druhý den ráno zaklepali již oba milenci u Marie Majerové, k níž se hned po příjezdu obrátili o pomoc a radu. Majerová jim skutečně opatřila první provizorní ubytování v domě, kde sama bydlela, u své známé, sociální demokratky Krásné, která pocházela rovněž z Moravy, v pátém okrese na GumpendorferstraÙe. Neumann začal okamžitě navazovat spojení s vídeňskými anarchisty, Čechy, odběrateli Nového kultu, s nimiž byl

už dříve v písemném styku. Prostřednictvím jednoho z nich, ševce Havla Lince, získala mladá dvojice také definitivní byt v desátém okrese v Ettenreichgasse 4-II-27, kde zůstala až do konce svého vídeňského pobytu.

Stav vídeňského anarchistického hnutí byl pro Neumanna nepochybně velkým zklamáním. Našel tu jen rozptýlené skupinky, dělníky, „kteří tu politicky hnili a občansky šosatěli, očekávající nějakého spasitele, který by obrodil mroucí sektu a vlil jim do žil místo špatného vermutu trochu pozdního ohně“ (P,30). Z několika Neumannových zmínek ve stati Básník a politika, z jeho korespondence s první ženou Kamilou i z dosud nepublikovaného třetího dílu memoárové trilogie Boženy Neumannové vyplývá, jak těžko se jim ve Vídni žilo a jaká duševní deprese doléhala na Neumanna z neutěšené situace mezi tamějšími anarchisty, od nichž si mnoho sliboval, zejména pokud šlo o další existenci Nového kultu, která byla v posledním čase nebezpečně ohrožena nedostatkem finančních prostředků. Vždyť tato okolnost, záchrana Nového kultu, byla — vedle motivů ryze osobních — hlavním důvodem k přenesení redakce do Vídně, jak také Neumann oznamoval v 6. čísle Nového kultu v listopadu 1904 čtenářům: „V této kritické chvíli podávají naše vídeňské skupiny Novému kultu pomocnou ruku. Vyžádaly si vydavatele t. l. do Vídně, aby pomohl ve vídeňských skupinách roznítiti nový život...“

Přes neúspěchy, s nimiž se potkávaly i výzvy k peněžitým příspěvkům na tiskový fond, snažil se zde Neumann přechkat nejtěžší dobu. Nepřestává stále sledovat anarchistickou literaturu, již mu z Prahy posílá Kamila, pro její edici Knih dobrých autorů překládá Paula Adama Listy z Malajska (1905), Verhaerenovo Svítání (1906) a Zo d'Aux z Mazasu do Jeruzaléma (vyšlo však až roku 1909 v Nové edici), sestavuje s Kamilou další program knihovny, každou neděli přednáší na dělnických schůzích a usilovně shromažďuje prostředky na další číslo Nového kultu pomocí několika obětavých přátel, mezi něž patřil především Havel Linc, kovosoustružník Arnošt Váňa, kočí Václav Krampera a zámečník Jan Tomeček. Avšak bylo-li na tiskárnu, nebylo zase už na expedici a navíc podle Kamiliných zpráv začal zájem o Nový kult v Čechách klesat. Osmé číslo mělo náklad už jen 100 kusů.

Svízelné poměry existenční i politické vnucovaly mu otázku po další budoucnosti. Do Prahy se vrátit nechtěl, znechutily mu ji ostatně pokusy měšťáckého tisku rozvířit kolem jeho přesídlení trapné skandály, které měly diskreditovat jeho osobu i celé anarchistické hnutí jak dosvědčuje citát z pamětí B. Neumannové: „Předák pražských anarchistů St. K. Neumann, stoupenec pařížských dekadentů v životě a práci, opustil tyto dny ženu a děti a odjel se svou milenkou B. Hodačovou do Vídně. K provádění podobných světáckých dobrodružství není ani třeba, aby člověk byl anarchistou.“ Další život ve Vídni

byl už však také nesnesitelný. „Ve Vídni nemohu zůstat,“ píše Kamile už počátkem roku 1905, „protiví se mi jako každé velké město a chci za každou cenu na venek.“ A zřejmě na její radu, kam má odjet, znovu opakuje: „Co bych dělal teď na Severu? Nebo co bych dělal v Paříži? Dostal bych se tam lehce, ale jel bych tam leda na týden na výlet, ale ustavičně být ve *městě velkém* nechci... Teď se nepostěhuju, půjdu odtud, až budu mít jistotu, že Kult může pořádně jako revue vycházet. Nenechám ho plavat za žádnou cenu.“ Vnější okolnosti však byly silnější než Neumannova snaha udržet Nový kult, a proto už po necelém půlroce opouští v prvních dnech dubna se svou družkou Vídeň a oba odjíždějí na Moravu do Řečkovic, kde se usídlují u Boženiných rodičů.

Str. 37 I (Z Alp větry řadí...). V *KE* jako první část básně *Vídeň 1905*.

Str. 38 II (Tak trochu exil...). V *KE* jako druhá část básně *Vídeň 1905*.

4 temnou, dalekou] temnou dalekou *HK*; 7 ta noc po soumraku] ta noc, noc po soumraku *KE*] to noc, noc po soumraku *HK*.

Str. 39 SVATÁ LUISA MICHELOVÁ

Přímým podnětem ke vzniku básně bylo úmrtí Luisy Michelové (1830–1905), ale zmínka o této ženě v Neumannových pracích není ojedinělá. Osobnost Michelové, známá v celém anarchistickém hnutí, vzbuzovala sympatie svým životním osudem, který podřídila dobrovolné kázni profesionální revolucionářky. Neumann ji obdivoval nejen jako vzdělanou ženu, statečnou komunardku, bojující na pařížských barikádách, z níž se ve vyhnanství v Nové Kaledonii stává ze sociální republikánky přesvědčená anarchistka; spatřoval v ní — především pro tyto její vlastnosti — ideál ženy nového věku, osvícené, nezotročené, představující aktivní společenskou sílu a svobodně si volící svůj vlastní osud.

Proto také, když připravoval k vydání svou knihu ženských postav *Bohyně, světice, ženy* (1915), zařadil sem tuto báseň jako ideové vyvrcholení celého cyklu. Pro tehdejší Neumannovu metodu je příznačný způsob zpracování tohoto tématu, pocty velké anarchistce, jehož dovedl využít ke spojení s otázkou, která byla tehdy v anarchistickém tisku na pořadu dne, s obžalobou církve, a že dovedl tuto panychidu vybudovat jako ostrý protináboženský pamflet, zcela se kryjící s tónem jeho antiklerikálních statí.

Str. 39 *Svatá Luisa Michelová*. Nový kult 7, č. 8 (únor 1905), str. 153–156 (*NK*). — Výchozí text *BSŽ* 2.

13 leta] léta *HK*; 27 v tiché komnatě stmělé] v tiché stmělé komna-

tě *HK*, *BSŽ* 1] v tiché, stmělé komnatě *NK*; 77 nepovšiml] nepovšimnul *NK*, *HK*, *BSŽ* 1.

Str. 45 Z -ICKÉ IDYLY

Idylickým na oněch dvou letech, strávených v Řečkovících, bylo básníkovo první setkání s přírodou. Miloval-li starou romantickou zahradu olšanské vily, tím více jej uchvátila řečkovická příroda, obrozující jeho tělo i duši, znamení šťastného začátku nového života. Rubem této idyly byla však „chudoba a buřičská krev“ básníkova, které mu znesnadňovaly život v novém působišti. „Řečkovice byly tehdy obec kormutlivá a neuvědomělá; mnohaletým vydrženým starostou byl tu jakýsi německý baron, v jeho hospodě žid prodával kořalku a v obecním úřadě rozhodovali klerikální sedláci“ (P, 35). Už pouhý příchod mladého básníka—anarchisty, žijícího v konkubinátě, bez pevné existence, vzbudil rozruch mezi obecními hlavami klerikální zpátečnické vesnice, a proto, jak vyplývá z policejních relací, uložených v brněnských a vídeňských archivech, byl Neumann od první chvíle pod stálým policejním dohledem. Brzo po příjezdu se mu však podařilo rychle se orientovat v nových podmínkách a pokračovat v přerušené práci; navazuje kontakt s pokrokovými brněnskými intelektuály a jeho byt se zanedlouho stává přitažlivým místem jejich přátelských schůzek. Objevují se tu známé osobnosti kulturního i politického světa — zajel sem i jeden z představitelů mezinárodního anarchistického hnutí Siegfried Nacht, unikající před vídeňskou policií, jemuž tu Neumannovi opatřili pas, znějící na jméno Františka Racka, bratra básníka Adolfa Racka, aby mohl znovu prchnout do ciziny. O stycích s pražským anarchistickým centrem svědčí policejní zpráva o průběhu I. kongresu České anarchistické federace, který se konal ve dnech 24.—26. prosince 1905 na Žižkově v Praze a kde byl Neumann pověřen, aby napsal s Fránou Šrámkem vhodný divadelní kus pro dělnické scény, spolu s pojednáním o významu a cílech ochotnických představení. (Nelze prozatím zjistit, zda existuje nějaká spojitost mezi tímto úkolem a mezi Neumannovými dvěma dramatickými pokusy *Žlutý plamen* a *Konec*; jejich rukopisy jsou nezvěstné, ačkoli první z nich byl již zadán Národnímu divadlu v Brně a v Moravském kraji ze dne 23. 11. 1907 oznámeno jeho uvedení a druhý dán prostřednictvím Dykovým téhož roku k posouzení Jaroslavu Kamprovi, pozdějšímu dramaturgu pražského Vinohradského divadla. Srv. KorDNČ, 23.)

Ani po zaniknutí Nového kultu nevzdal se však Neumann své představy samostatného a nezávislého časopisu, jímž by mohl zasahovat do kulturního a politického dění: a tak již v srpnu 1905 vychází s finanční podporou Boženina otce první číslo *Anarchistické revue* a následujícího roku začíná Neumann vydávat satirický týdeník *Šibeničky*. Později, v letech 1906—1907, snaže se vybřednout z hmotných

starostí, které mladou dvojici neopustily ani po odjezdu z Vídně, stal se spolupracovníkem Moravského kraje. Tam také uveřejnil v červenci 1906 sérii článků *Jak žijeme* s podtitulem *Řeckovická idyla* (viz Spisy, Stati a projevy II), kde pranýřoval na příkladu řeckovických klerikálů zpátečnictví, pokrytectví a intriky moravského venkova. Tyto stati se staly signálem k tažení proti Neumannovi, které konečně vyvrcholilo rozhodnutím obecního výboru v Řeckovicích o vypovězení básníka z území obce podle paragrafu 11 obecního zákona pro Markrabství moravské ze dne 15. března 1864 z. z. číslo 4. Důvody? „1. Pozbyl bezúhonnosti života poměrem svým k Boženě Hodačové, s níž v konkubinátě žije, kterýž poměr veřejného pohoršení vzbuzuje. 2. V čísle 77 časopisu Moravského kraje sám o sobě praví, že jest anarchistou, bez boha a náboženské víry, že žije v konkubinátě uvědomělém a nezměnitelném, protože nestojí o požehnání kněze, ni sankci hejtmána. Prohlášením tímto, jakož i výhružkou, že v obci naší zanechá po sobě památku nepříjemnější, než jest sám, vzbudil v obci veřejné pohoršení (a tím též povahy bezúhonnosti pozbyl). 3. Šířením zásad anarchistických v obci naší, zvláště mezi mládeží, ohrožuje pokoj a pořádek v obci naší. Z těchto příčin se anarchista St. Neumann, bydlící v Řeckovicích v domě č. 205, vyzývá, aby do čtrnácti dnů po dodání této výpovědi z obce zdejší se vystěhoval.“ Pokroková česká i moravská veřejnost, jednotlivci, anarchistické skupiny a vzdělávací spolky, opřela se tomuto rozhodnutí v tisku a také na řeckovické návsi byl uspořádán veřejný tábor lidu, na němž proti rozhodnutí obecní rady promluvil redaktor brněnské Rovnosti Vlastimil Tusar a vydavatel Moravského kraje Josef Svozil.

Zrušení rozhodnutí bylo sice dosaženo, ale postavení Neumannových v Řeckovicích se ještě zhoršilo, zejména poté, když byl Neumann v únoru 1907 po komickém incidentu na sokolské akademii, jež popisuje ve statí *Básník a politika* (P, 35–37), obžalován z urážky císaře. I když po týdenním vězení na Cejlu byl pomocí svědků a svého obhájce dr. Adolfa Stránského osvobozen, odešel z Řeckovic sám. Na jaře, v květnu 1907, přestěhovali se Neumannovi do blízkých Bílovic nad Svitavou.

Str. 47 *I* (Lajdák trochu otlučený...). *Práce* 1, č. 20 (14. října 1905), str. 3, s názvem ...ická idyla.

Str. 48 *II* (Chléb a svobodu!...). *Obzory* 1, č. 4 (1. února 1906), str. 78 (*O*), s názvem *Ž ...ické idylly, II*. *Mladé proudy* 10, č. 9 (1. května 1911), str. 11 (*MP*), s názvem *Chléb a svoboda*. — Výchozí text *MP*.

1 svobodu. ...liter.] svobodu! ...liter! *O*, *HK*; 2 Ach] Oh *O*, *HK*; 5 chtít] chtějí *O*; 6 její] jejich *O*; 10 rozuměli.] rozuměli...*O*; 11–12 snilo, náš] snilo. Náš *O*, *HL*; 12 věčně] vždycky *O*.

Str. 49 *III* (Je krásný les...). Obzory 1, č. 4 (1. února 1906), str. 78, s názvem *Ž ...ické idyly, I.*

Str. 50 *IV* (Noc temná je...). Práce 2, příloha Klíčení, č. 1 (8. února 1906), str. 1 (*PK*), s názvem *Ž ...ické idyly, II.*
7 Světýlko] Světýlka *PK*; už] již *PK*.

Str. 51 *V* (Šlo jaro...). Práce 2, příloha Klíčení, č. 1 (8. února 1906), str. 1 (*PK*), s názvem *Ž ...ické idyly, I.*
1 zima;] zima *PK*; 3 štkání] štkaní *PK*; 4 procítání] procítání *PK*.

Str. 58 *XII* (Oh, dubiny, hymnu vám slibuji...). Obzory 1, č. 8–10 (10. října 1906), str. 196–198 (*O*), s názvem *Ž ...ické idyly, I.*

1 dubiny, hymnu] dubiny! Hymnu *O*; 16–17 spolu, hleděl] spolu. Hleděl *O*; 20 k večeři, k obědu] k obědu, k večeři *O*; 21 děkuji.] děkuji! *O*.

Str. 59 *XIII* (Pomalů se vleču, vleču...). Obzory 1, č. 8–10 (10. října 1906), str. 196–198 (*O*), s názvem *Ž ...ické idyly, II.*

5 umí;] umí! *O*; 14 pták] kos *O*; 16 trávou] travou *O*; 17 člověk] poutník *O*; 22 nebi] nebi, *O*; 26 nadějemi,] nadějemi *O*.

Str. 61 Z KNIHY SOCIÁLNÍ HYMNŮ

Z veršů tohoto oddílu zaznívá nejzřetelněji Neumannovo anarchistické krédo revolty proti soudobému řádu, inspirované přesvědčením, že jen osvobozením jednotlivce lze dospět k svobodné společnosti. Odtud i myšlenkové rozpětí básní, směřující od obhajoby volné lásky proti pokrytecké buržoazní morálce až k manifestační výzvě všeobecné stávky, chápané tehdy jako historické vyvrcholení společenského zápasu, jímž bude uskutečněna sociální revoluce. Svými verši, v nichž se objevovala v přímých citacích aktuální hesla převzatá rovnou z programových novinářských článků a statí, vytvářel tu Neumann vědomě jednu z forem propagace anarchistických zásad, k nimž se v té době soustřeďovala i pozornost představitelů mezinárodního anarchistického hnutí a s nimiž Neumann také chtěl seznamovat čtenáře ve svých časopisech (viz např. stať P. Robina Volná láska, volné mateřství v Novém kultu 4, č. 6, str. 174–182, z 15. června 1901, informativní článek Všeobecná stávka o názorech S. Nachta rovněž v Novém kultu 6, č. 7, str. 49–53, z 25. července 1903, Neumannovu brožuru O prozřetelném plození dětí z r. 1903 ap.).

Str. 63 *I* (Oh, láska...) Šibeničky 2, č. 5 (1. května 1906), str. 4, s názvem *Oh, láska pohlaví...*

Str. 66 II (Buď, válko, zdráva!...) Práce 2, příloha Klíčení, č. 9 (15. listopadu 1906), str. 1 (PK), s pozn. *Z knihy Sociální hymny*.

4 odvěká.] odvěká! PK; 6 smolnicích] pochodních PK; 8 blyští.] blyští! PK; 19 plamen,] plamen — PK; v PK verš 23 rozdělen do dvou: a každá cifra v nich/ je blasfemický smích/; 33 jisti.] jisti! PK; 34 Buď zdráva, válko!] Buď, válko, zdráva! PK; 35 nepřetekl,] nepřetekl; PK; 36 stojí,] stojí PK; 39 mává,] mává: PK; 42 sláva,] sláva: PK.

Str. 68 III (Neseme žhnoucí smolnice...). Omladina 3, č. 37 (14. září 1905), nestránkováno (O), s názvem *Pochod všeobecné stávky*.

1 žhnoucí] žhoucí O; 7 veršem Teď hřímá naše píseň... začíná v O nová strofa; 12 bílých] z bílých O; 17 v O začíná novou sloku.

Str. 69 FRANTIŠKU KUPKOVI

V letech 1905–1906 uspořádal František Kupka (1871–1957), žijící už tehdy v Paříži, výstavu svých kreseb, leptů, ilustrací a olejů, která byla postupně instalována v různých českých a moravských městech. Výstava vzbudila mimořádný rozruch a diskuse o ní přerostly brzo rámeč výtvarných časopisů.

Zatímco ilustrace k dílu francouzského geografa anarchisty Elisée Recluse *Člověk a země* byly přijaty se zájmem, soustředila se negativní kritika na Kupkovy první abstraktní kompozice a na soubor útočných sociálně politických satirických kreseb a karikatur, především na cykly *Peníze*, *Mír* a *Náboženství*, odmítajíc je pro jejich prý „přehnanou a nevkusnou tendenci“, která „bývala vždy nepřítelkou umění“ (Volné směry 10, 1906, str. 142). V červenci 1906 se výstava přestěhovala do Brna. Tamní Klub přátel umění jí však odmítl poskytnout místnosti, a proto byla uspořádána v Dělnickém domě pod záštitou spolku Volných myslitelů. Pobouřeně odmítavý postoj značné části veřejnosti, motivovaný jejími provincionálními měřítky výtvarnými i politickými, vyprovokoval Neumanna vedle této básně ještě ke dvěma polemickým statím, Kupka kreslíř a Kupka myslitel, uveřejněným nedlouho po pražské výstavě v Moravském kraji (11, č. 70 a 71 z 21. a 23. června 1906). Neumann se v nich znovu, tentokrát na příkladu tvorby Kupkovy, vrátil k některým otázkám, jako je vztah umělce ke skutečnosti, umění a lidu a problém popularizace umění, které řešil v té době také v jiných souvislostech.

Str. 69 *Františku Kupkovi*. Práce 2, příloha Klíčení, č. 7 (20. září 1906), str. 1 (PK).

12 jeho] jako PK; 16 přísaháme] přísaháme PK.

Str. 73 *Cestou. Šibeničky 3, č. 4 (1. prosince 1906), str. 11; se stejným titulem v KE.*

Str. 77 EPIGRAMY A SATIRY

Výběr epigramů pro poslední oddíl sbírky (větší část nechal Neumann stranou) byl víceméně náhodný a také uspořádání bez zvláštního kompozičního záměru. Jednotlivé epigramy, pokud vyšly časopisecky, byly otištěny vesměs v básnickových Šibeničkách, které začaly vycházet od 1. ledna 1906 samostatně (do té doby byly přílohou Nového kultu). Neumann z nich chtěl vytvořit nezávislý, útočný časopis, neomezující se jen na satiru a humor, ale shromažďující „*ideově silnou beletrii a umění vůbec*“, list tedy zcela odlišný ode všech dosavadních českých a blížíci se typu vídeňského *Simplicissimu* nebo pařížského *L'Assiette au beurre*; odtud také vysoká kritéria, která Neumann stanovil v programové stati časopisu: chápat vtip a satiru jako zbraň, a proto z nich vytvořit „*revolučního činitele sociálního, mravního a kulturního*“ (Šibeničky 3, č. 5, str. 11, 15. prosince 1906).

Ač se Neumann na tuto práci těšil (viz dopis Dykovi, KorDNČ, 22), nepodařilo se mu soustředit kolem listu větší okruh spisovatelů, kteří by byli schopní tak náročný program realizovat, ostatně ani příspěvky Neumannovy tento cíl nesplňovaly; pointovaly spíše jen básníkův postoj k denním politickým problémům, rozváděným současně v jeho statích časopiseckých (otázka všeobecného hlasovacího práva, mladočeská politika apod.), nebo byly reakcí na drobná osobní střetnutí (podle svědectví B. Neumannové z třetího dílu jejích pamětí bylo např. podnětem k básni IV *Jsem anarchista...* seznámení s brněnským advokátem dr. Koželuhou, švagrem bratří Čapků). Musel si proto po letech přiznat, že výtvarná stránka Šibeniček, do níž přispívali V. H. Brunner, F. Gellner, Zd. Kratochvíl, předčila slovesnou, která „byla slabá a zůstala slabá až do konce jejich života...“ (P, 34).

Str. 79 I (Ať žije všeobecné hlasovací právo!...) Neumann přistupoval k této otázce z anarchistických pozic; odmítal účast ve volbách jako formu spolupráce s parlamentem, přehlížeje, že jej dělnická třída může využít k prosazování svých požadavků.

Str. 80 II (Českou duši, český rozum chceš-li...). Nový kult 7, č. 2 (10. května 1904), str. 48, s názvem *Epigram*. Podepsáno N.

K básni je připojena karikatura Františka Gellnera, nazvaná Miláckové otce Herbena, která zobrazuje Jana Herbena, vedoucího za ruce představitele protestantského a židovského vyznání. Neumann tu ironizoval protestanský moralismus realistů a zároveň jejich snahu získat sympatie pokrokařského židovského hnutí, demonstrovanou

v té době např. Herbenovým vystoupením na sjezdu českých pokrokových Židů v Pardubicích 10. 4. 1904.

Str. 81–83 *III* (Doba velká, lidé malí...), *IV* (Že mladočechům slábnou ruce...) a *V* (Český nimrod...). Šibeničky 2, č. 1 (1. ledna 1906), str. 8, pod společným názvem *K politické situaci*. Podepsáno *Kozonoh*.

Posledním epigramem postihoval Neumann nízkou úroveň tehdejší české žurnalistiky, redukuující politický zápas na skandalizování jednotlivých politických představitelů. První nárazka se týká mravnostní aféry, kterou v roce 1901 vyvolali proti vedoucímu činiteli národních socialistů Václavu Klofáčovi jeho političtí odpůrci, sociální demokraté, realisté a mladočeši, protože prý objal ve vinárně číšnici. Neumann reagoval na celý případ bezprostředně básní *Poprava* (Nový kult 4, č. 9–10, str. 267, 2. listopadu 1901; knižně *Básně I*, Praha 1962, str. 248) a několika články (např. *Slepí, což neprohlédnete?* Matice svobody 2, č. 29, str. 2, 18. září 1901; knižně *Stati a projevy I*, Praha 1964, str. 334–335). V druhé nárazce jde o konflikt hraběte Vojtěcha ze Šternberka, zvoleného počátkem roku 1904 na Královéhradecku v doplňovacích volbách do říšské rady, s císařským radou Josefem Penížkem; Penížek odsoudil v Národních listech ze 16. února 1905 Šternberkovu parlamentní řeč o úplatnosti českého tisku a týž den mu dal Šternberk v parlamentní dvoraně políček (srv. Neumannův článek *Parlamentní politika v Anarchistické revui* 1, č. 1, str. 21, srpen 1905). Neumannův postoj k oběma aférám nechtěl být obhajobou toho či onoho politika; ale demonstrací „proti slídivým politickým a žurnalistickým psům, kteří ho štváli“ (srv. poznámku Občan A. P. Kalina..., Nový kult 5, č. 6, 4. strana obálky, 15. března 1902, knižně *Stati a projevy I*, Praha 1964, str. 446–447).

Str. 84 *VI* (Jsem anarchista...). Šibeničky 2, č. 1 (1. ledna 1906), str. 3, s názvem *Krátký dialog*. Podepsáno *Kozonoh*.

Str. 89 Č E S K É Z P Ě V Y

Patnáct číslovaných básní této sbírky s *Prologem* a *Epilogem* vzniklo v rozmezí necelého půldruhého roku (první báseň přinesly Lidové noviny 4. dubna 1908, poslední pak 18. září 1909) a Neumann je otiskoval v časopisech porůznu; převážná část jich vyšla v Lidových novinách (*LN*), tři v Moravskoslezské revui (*MSR*) a po jedné v *Zádruze* (*Ž*) a *Humoristických listech* (*HL*). Na rozdíl od knihy předcházející měl zde Neumann od samého začátku vcelku definitivní představu konečné podoby sbírky. Svědčí o tom také okolnost, že už všechny časopisecké otisky básní kromě označení římskou číslicí (pořadí se

v konečném uspořádání leckde změnilo) měly vždy společný název *České zpěvy*, případně *Ž Českých zpěvů*.

Knížka byla vytištěna v pražské tiskárně Al. Lapáčka v Žatecké ulici č. 53 (jak znělo oznámení na rubu titulního listu) a vyšla v roce 1910 jako sedmý svazek edice *Vlny* u dr. Rud. Brože, v úpravě Konůpkově, v šedivé obálce, o formátu 11,5 × 15,5 cm a v rozsahu 32 stran. Údaj o vydavateli nesl rub předsádky graficky střídmě vyzdobené právě tak jako titulní list, na němž bylo uvedeno jméno autora a název knihy.

Také druhá moravská sbírka Neumannova vznikala spíše jen na okraji básnickovy vlastní práce žurnalistické a ji také sledovala v tématu i ve formulaci základních myšlenek.

Poslední roky prvního desetiletí u nás byly charakterizovány orientací českých politických stran na parlamentní fórum, které mělo být rozhodujícím místem zápasu o další budoucnost národa. Praktickým důsledkem této orientace, jež znamenala postupné oslabování kontaktu socialistických politiků s dělnickým hnutím, rezignaci na jeho iniciativu a ztrátu revolučních perspektiv, byla stagnace českého politického života. Místo nových burcujiících myšlenek ovládal jej ideál měšťáckého pokrokářství. Krizi prožívalo také anarchistické hnutí. Spory o jednotnou taktiku boje ve vedení i mezi jednotlivými skupinami stále častěji přecházely v osobní půtky, v nichž se pozvolna rozpadávala celková koncepce práce na jednotlivé izolované akce. Hlavní pozornost byla soustředěna v této době na protiklerikální a protimilitaristickou propagandu, ale i když početně byli čeští anarchisté stále ještě nejsilnější složkou hnutí v rámci rakouské monarchie, jejich společenský vliv viditelně slábl. Neumann sledoval tento proces už od svého návratu z Vídně ve svých statích, otiskovaných po nuceném odchodu z Moravského kraje v olomouckém listu *Pozor*, Moravskoslezské revui a anarchistické *Záduze*. V maloměstském prostředí poněmčelého Brna vystával obraz celkového úpadku české politiky zvláště ostře, zejména pokud šlo o národnostní otázku. Neumann se s ní setkal už dříve na českém severu, kam zajížděl jako anarchistický agitátor. Zatímco tehdy si jí všimal jen okrajově, nyní poznával formy národnostního útisku z bezprostřední blízkosti, v konkrétních projevech. Zneklidňovalo ho především ono „obojživelnictví“, jímž Brno působilo dojem vídeňského předměstí a jehož příčinou bylo postavení Čechů ve městě, kde hospodářství i kultura byly pod německým vlivem, „ostatní byli Powideltschechen aus der Prowinz Mähren a přílivem českých pracovních sil pro Vídeň“ (H. Čapková, *Moji milí bratři*, Praha 1962, str. 258), a dále způsob, s jakým české politické strany přistupovaly — nejen zde — k této otázce: se snahou přesunout její řešení na parlamentní půdu a bez schopnosti spojovat problémy národnostní se sociálními.

Celou tuto atmosféru, v níž vznikaly *České zpěvy*, charakterizoval

Neumann později takto: „Tehdy jsem žil na Moravě a nastupoval jsem pomalu a těžce svou pouť z ideologické mlhoviny ke skutečnosti... Bloudil jsem tudíž přitom a v českých zemích nebylo tehdy už života, který by ponoukal člověka k vyšším cílům vědění i akce. V Českých zpěvech, knížečce politické lyriky hodně konvenční, možno najíti ovšem stopu jakéhosi primitivního vlastenectví...“

Výchozím textem Českých zpěvů (ČŽ) je první knižní vydání sbírky z roku 1910.

Str. 91 *Prolog*. Moravskoslezská revue 4, č. 8 (květen 1908), str. 281–282 (*MSR*), s názvem *České zpěvy, I*.

19 na čelo] pod čelo *MSR*.

Str. 93 *I* (Politická píseň...). Večerní Lidové noviny 16, č. 221 (14. srpna 1908), str. 9 (*VLN*), s názvem *České zpěvy, X*.

5 síní,] síní (*VLN*).

Str. 94 *II* (Jsme jako stádo někdy...). Večerní Lidové noviny 16, č. 108 (18. dubna 1908), str. 17 (*VLN*), s názvem *České zpěvy, IV*.

1 stádo někdy, nevím čeho,] stádo, věru, nevím čeho, *VLN*.

Str. 95 *III* (Jak ozvěna v skalách zasněných...). Večerní Lidové noviny 16, č. 108 (18. dubna 1908), str. 17, s názvem *České zpěvy, III*.
15–16 zabíjí, za urážku] zabíjí za urážku *ČŽ*.

Str. 96 *IV* (Zvykli jsme všemu již...). Večerní Lidové noviny 16, č. 94 (4. dubna 1908), str. 9, s názvem *České zpěvy, I*.

Str. 97 *V* (Naše barva červená a bílá...). Večerní Lidové noviny 16, č. 94 (4. dubna 1908), str. 9, s názvem *České zpěvy, II*.

Str. 98 *VI* (Silná vůně táhla vzduchem...). Večerní Lidové noviny 16, č. 194 (18. července 1908), str. 9 (*VLN*), s názvem *České zpěvy, VIII* (1848); Mladé proudy 11, č. 9 (25. dubna 1912), str. 5, (*MP*) s názvem *Havlíček a Bakunin*.

Podnětem k básni bylo střetnutí Havlíckovy a Bakuninovy politické koncepce v roce 1848. Havlíček spolu s Palackým se tehdy ostře vyslovili proti Bakuninovu programu, počítajícímu se zničením Rakouska-Uherska a s vytvořením všeobecné federace evropských republik za účasti Slovanů. Ještě po prozrazení Bakuninova spojení s českými radikály v květnu 1849 a po odsouzení účastníků obvinil nepřímě Havlíček Bakunina ze „zlomyslnosti“, na niž doplatila česká skupina.

6 zdál být skutkem] zdál již skutkem *VLN*; 49 nezaplatil:] nezaplatil... *VLN*; 18 a 19 v *MP* vynechány.

Str. 100 VII (Šedesát let jsme se postili věrně...). Večerní Lidové noviny 16, č. 194 (18. července 1908), str. 9, s názvem *České zpěvy*, IX (1908); Mladé proudy 9, č. 18 (26. srpna 1910), str. 4 (MP), s názvem 2. prosinec 1908 a s poznámkou: *Otištěno z interpelace posl. dr. Ant. Hajna, podané 1. července na říšské radě.*

2. prosince 1908, v den šedesátého výročí panování císaře Františka Josefa I., bylo vyhlášeno v Praze a okolí stanné právo vzhledem k národnostním bouřím, vyprovokovaným ztřešenou germanizační politikou nového Bienerthova kabinetu. I když v té době byla připomínána věrolomná politika císaře vůči Čechům, kořenící už v nesplnění známého korunovačního slibu, byla opoziční aktivita poslanců české menšiny ochromena jejich vstupem do vlády, kde podléhali Bienerthovu taktizování.

7 ručky!] ručky. MP; 8 moudrého.] moudrého! MP.

Str. 101 VIII (Hlava je nemocná...). Zádruha 1, č. 21 (23. ledna 1909), str. 1 (Ž), s názvem *Vánoce 1908. Ž Českých zpěvů.*

Viz pozn. ke str. 100

4 kramářů] Kramářů Ž; 25 širém] širém Ž.

Str. 103 IX (My s právy nezadatelnými...). Lidové noviny 17, č. 257 (18. září 1909), str. 9, s názvem *Ž Českých zpěvů*, XVII.

Str. 104 X (Naši duši holubičí...). Večerní Lidové noviny 16, č. 127 (9. května 1908), str. 9, s názvem *České zpěvy*, V.

Str. 106 XI („Rozpusťte armády...“). Moravskoslezská revue 4, č. 8 (květen 1908), str. 282 (MSR), s názvem *České zpěvy*, III; Mladé proudy 11, č. 9 (25. dubna 1912), str. 2 (MP), s názvem *Rozpusťte armády* a s poznámkou: *Interpelováno posl. dr. Hajnem 1. července 1909.*

7 jichž] jich MP.

Str. 108 XII (Té naděje vzíti si nedáme...). Večerní Lidové noviny 16, č. 167 (20. června 1908), str. 9 (VLN), s názvem *České zpěvy*, VI; Mladé proudy 9, č. 17 (12. srpna 1910), str. 6 (MP).

2 všelijakých] ledajakých VLN; 4 přes hlavu] přes hlavy VLN, MP; 4–5 svých. To] svých, to VLN; 6 volní] volní MP; 7 velikých přerodů] velkého přerodu VLN; 12 pout.] pout...! VLN; 16 jen.] jen! VLN.

Str. 109 XIII (Bůh, jenž dal růsti železu...). Humoristické listy 51, č. 20 (8. května 1908) str. 236 (HL) s názvem *Ž Českých zpěvů.*

15 trpělivi] trpělivi HL.

Str. 110 XIV (Kdybychom měli...). Večerní Lidové noviny 16, č. 167 (20. června 1908), str. 9 (VLN), s názvem *České zpěvy*, VII.

14 zdvihli,] zdvihli; VLN.

Str. 111 XV (Kdo prudká křídla má...). Moravskoslezská revue 4, č. 8 (květen 1908), str. 282 (MSR), s názvem *České zpěvy*, II. 4 oceán:] oceán; MSR; 22 slasti,] slasti; MSR.

Str. 113 *Epilog*. Lidové noviny 17, č. 100 (10. dubna 1909), str. 9 (LN), s názvem *Ž Českých zpěvů*, XVI.

10 nelítostně] nelitostně LN; 22 ve šťastném] v šťastnatém LN; 29 Snad cíl nám velký] Cíl veliký nám LN.

Str. 115 KNIHA LESŮ, VOD A STRÁNÍ

Kniha lesů, vod a strání vyšla na sklonku jara 1914. Následovala za předcházející až po čtyřleté přestávce, i když její první variantu měl Neumann připravenou v rukopise už počátkem roku 1909, tedy ještě dříve, než byly dokončeny a vydány *České zpěvy* (1910). Třebaže sbírka obdržela na jaře 1909 čestné uznání České akademie císaře Františka Josefa, když ji Neumann na Dykovu radu podal prostřednictvím Hilbertovým do konkursu o výroční ceny (KorDNČ, 24, 26), a byla odměněna také druhou cenou (800 K) z moravské zemské dotace na rok 1910 (KorDNČ, 206), přinesla Neumannovi řadu trpkých a pokořujících zkušeností. Šlo především o aféru, příznačnou pro tehdejší moravské kulturní poměry a separatistické sklony tamních literátů, která se strhla kolem udělení moravské ceny. Podstatou sporu, jež vyprovokovala brněnská klerikální revue Hlídku, nebylo vlastně ani samo ocenění knihy; to bylo jen záminkou k útoku na osobu básníka, jehož pokrokové působení v moravském kulturním a politickém životě dráždilo zpátečnickou opozici neméně než kdysi Neumannova přítomnost řeckovické obecní tatíky. Oponenti, kteří upírali Neumannovi právo na cenu proto, že není Moravanem „rodem ani duchem“, a ironizovali jeho anarchistické přesvědčení, které se prý dovede neobyčejně lehce vyrovnat s přijetím oficiální pocty, dosáhli nakonec změny pátého bodu stanov, podle něhož se mohli napříště ucházet o tuto cenu jen literáti s moravským domovským listem. Vleklá diskuse, do níž postupně zasáhli i V. Dyk, M. Hýsek, J. Holý aj., skončila nakonec trapnými osobními invektivami. Mnohem tíže než tyto útoky, které se Neumanna dotýkaly bolestně ne proto, že tu šlo o jeho osobu, ale spíše tím, že mu svým způsobem symbolizovaly přízemnost a zpátečnictví zdejší kulturní atmosféry (srv. fejeton *Prostý komentář*, S městem za zády, Praha 1923, str. 55–62), nesl básník skutečnost, že nemohl po léta najít pro knihu nakladatele. Ohlížel se po něm už od konce roku 1908 (KorDNČ, 23), avšak postupně selhávali všichni, o nichž uvažoval. A třebaže se stále vracel k úmyslu vydat ji vlastním nákladem, vždy byl nucen od něj upustit z obavy před velkým finančním zatížením. Konečně na jaře 1913 přijal sbírku Mánes, ale i tam

práce Jaroslava Bendy na výtvarné výzdobě prodloužila výrobu knihy na dobu delší než rok.

Knihy lesů, vod a strání je už od první časopisecky tištěné básně spjata s básníkovým pobytem v Bílovicích, kam se Neumannovi přestěhovali na jaře 1907 a kde začala také „druhá kapitola“ jeho moravské idyly. Po prvních letech vyčerpávajícího existenčního zápasu znamenalo pro Neumanna navázání pravidelné spolupráce s Lidovými novinami v roce 1910 zajištění klidnější práce a tím i možnost odpoutat se od každodenních povinností žurnalisty a soustředit se na vlastní literární tvorbu; navíc pak jména majitele listu dr. Adolfa Stránského, pokrokového brněnského právníka, i šéfredaktora Arnošta Heinricha byla zárukou poměrné volnosti názorové i seriózní literární úrovně listu. Urovnání hmotných poměrů oživilo znovu básníkovy ediční plány: tak v dopise Josefa Čapka (KorDNČ, 49) z roku 1910 nacházíme zmínku o povídce, kterou oba bratři poslali Neumannovi pro jeho *Kvítí*, což měl být patrně časopis nebo spíše literární sborník, o němž Neumann už delší dobu uvažoval, k jehož realizaci však nakonec nedošlo. Jinou zamýšlenou publikací byla sbírka próz *Smyslná píseň*, nazvaná podle jedné z povídek, otištěné už dříve v Lumíru (36, č. 10, str. 433 až 439, z 15. července 1908); o jejím vydání radil se básník s Viktorem Dykem v r. 1912 (KorDNČ, 35–36) a ještě o tři roky později, nedlouho před básníkovým odchodem na vojnu, žádal ho o její rukopis nakladatel Borový. Osud knihy není rovněž znám. Také bibliofilské zájmy inspirovaly Neumanna k několika vydavatelským nápadům, které chtěl uskutečnit především bibliofilskou edicí *Knihy Června*, již měl provázet čtvrtletní literární sborník *Červen*. Po prvním svazku Ch. Alberta *Volná láska* vydal v ní *Sešit erotický*, jehož jediné číslo vyšlo koncem roku 1910 jako mapa 12 listů (byly zde práce J. a K. Čapka, Koblihy, Kysely, Brunnera, Kratochvíla, z cizích autorů především F. Ropse, a Beardsleye), později Koblihovu *Mstivou kantilénu* (14 dřevorytů ke sbírce Karla Hlaváčka) a *Mladého Flauberta Zápis z cest* ve vlastním překladu a s Váchalovými ilustracemi. A konečně to byl bibliofilský časopis *Philobiblon*, jež chtěl Neumann věnovat knihám, výtvarnému umění i obecnějším kulturním problémům, který však zase pro finanční nesnáze zanikl po dvou číslech, vydaných v červnu a září 1912.

Neuspokojení z vlastní literární tvorby posledních let i zklamání z výsledků mnohaleté práce v anarchistickém hnutí vedly Neumanna k hledání nových cest. Odtud ona neustálá konfrontace anarchistických zásad se skutečností, jak ji nacházíme v této době v jeho statích, úsilí oprostit se od iluzivních představ této ideologie, bránících plnému kontaktu s reálným světem, ale také snaha neztratit její ideál svobodného člověka a najít spojnici mezi ním a současností. V této době, kdy vlivem subjektivních i objektivních příčin přechází Neumann z pozic přímé politické angažovanosti na stanovisko komentátora života a doby „zpovzdálí“, jak je on sám charakterizoval ve svých fe-

jetonech z let 1910–1915, sebraných po válce do knihy *S městem za zády*, a kdy se jeho zájem orientuje převážně na oblast otázek uměleckých, zapůsobilo na něho velmi silně přátelství s mladými Čapky. Znal je už z dřívějších let z Bílovic, kam oba bratři zajížděli každoročně na letní byt. Později, když přijal jejich pozvání k účasti na Almanachu na rok 1914, se tento vztah ještě více upevnil sblížením osobním, příbuznými tvůrčími záměry i společnými literárními plány. V této oblasti — svědčí o tom výmluvně listy obou bratrů Neumannovi — měli Čapci nemalý podíl na získání Neumannových sympatií pro rodící se nové umění, jak je básník v letech 1913–1914 manifestoval ve svých „volných úvahách o novém umění“, podtitulu knihy *fejtonů Ať žije život*, i svou sbírkou *Nové zpěvy*.

Neumann pak dal výraz ocenění příznivé tvůrčí atmosféře, která vznikla mezi ním a Čapky, tím, že požádal Karla o předmluvu k prvnímu vydání *Knihy lesů, vod a strání*, i když vzájemné diskuse a konec konců i sama předmluva, již otiskujeme závěrem této poznámky, směřovaly už k další etapě básnickovy tvorby, k civilizační poezii *Nových zpěvů*, a Josefa přizval později k výzdobě několika svých knih.

Velké časové rozpětí mezi první časopisecky publikovanou básní (*Žáří*, *Moderní revue* 14, sv. 20, č. 1 z 8. října 1907, knižně pod názvem *Ocúny*) a poslední (*Maková kytice*, *Lidové noviny* 22, č. 169 z 21. června 1914) nutilo básníka, aby se ke sbírce neustále vracel, a proto i její definitivní podoba vznikala celkem ve třech etapách; jádro sbírky a její větší část z let 1907–1909 (35 básní, činíme-li rozmezím květen roku 1909, kdy Neumann odesílá její rukopis do soutěže o cenu Akademie) doplnil pro první knižní vydání v roce 1914 dalšími devatenácti básněmi, napsanými po tomto datu, a pro druhé vydání v roce 1921 ještě devíti, otištěnými porůznu v letech 1908–1914. Doba sedmi let neovlivnila konečnou podobu sbírky jen po stránce kompoziční. Odrazila se v ní jednak skutečnost, že souběžně s ní vznikaly ještě další sbírky, *České zpěvy*, *Bohyně*, *svěťice*, *ženy*, cyklus japonik *Třešňový sníh*, básně *Horkého vanu* a *Nové zpěvy* — odtud příbuznost některých motivů např. s japonikami či s civilizační poezií *Nových zpěvů* —, jednak tvůrčí vývoj básníkův, jak se nám jeví především v proměně svého vztahu ke skutečnosti. Neumannova *Kniha lesů, vod a strání* nebyla „návratem k přírodě“ v romantickém smyslu popření kultury a civilizace vůbec. Avšak bylo-li první setkání s přírodou pro básníka přímo zjevením, pociťovaným jako blahodárný protiklad k prostředí města, symbolu fyzického i morálního ochuzování a spoutání člověka (Tam, kde město počíná, zde str. 124), pak v pozdějších básních můžeme sledovat proměnu tohoto postoje až k poznání neoddělitelné a harmonické jednoty světa, k chápání přírody a civilizace jako dvou různých, stejně velkolepých a okouzlujících projevů jediné objektivní reality. „Tohoto básníka příroda tekoucích, rybnatých vod, větrů nad lesy, žárných sečí, květů a ptactva přiblížila jen druhé přírodě: přírodě lidské práce

a lidského díla.“ (J. Hora, v předmluvě v antologii *Básně*, Praha 1928, str. 16). A v tomto bodě stýkají se také pozdní verše *Knihy lesů, vod a strání* s přírodní lyrikou Nových zpěvů.

Naše vydání přináší sbírku *Knihy lesů, vod a strání* v podobě, kterou jí dal básník v jejím druhém vydání v roce 1921, kdy vyšla jako druhý svazek jeho *Spisů* u nakladatele Aloise Srdce. Za výchozí text pak bere-me její třetí vydání z roku 1938 (druhé vydání *Spisů* u F. Borového, s kresbami Josefa Čapka), u básní *Listopad mezi buky*, *U Děravé skály*, *Kukaččino volání*, *Strašidla v kraji*, *Chvála nahoty*, *Vzpomínka v den šerý*, *Továrna a Křehké štěstí* přihlížíme ke znění básnickovy vlastní antologie *Básně*, připravené roku 1920 pro edici Června (BČ), v níž tvoří druhý oddíl 1907–1913, u básní *Žáří*, *Tam, kde město počíná*, *Se složenými vesly*, *Listopad mezi buky*, *Improvizace*, *Píseň světlušek*, *Vzpomínka v den šerý*, *Maková kytice*, *Ryba a Andante* ke znění z antologie *Básně*, kterou uspořádal J. Hora a J. Seifert v roce 1928 pro Družstevní práci (BDP), u básně *Vzpomínka v den šerý* ke znění z *Jedenácti nejmilejších básní* z r. 1939 (JNB) a u básně *Kukaččino volání* ještě ke znění z publikace *Sedm vybraných básní* z r. 1946 (SVB). V různocteních uvádíme také odchylky mezi textem základním a textem jejich původních otisků v Lidových novinách (LN), Večerních Lidových novinách (VLN) a jejich beletristické příloze *Večery* (V) — kde vyšla převážná většina těchto veršů, ojedinele ještě v *Moderní revui* (MR), *Moravskoslezské revui* (MSR), s níž básník načas spolupracoval, *Lumíru* (L), *Mladých proudch* (MP), *Květech* (K), *Zlaté Praze* (ŽP), *Národním obzoru* (NO), *Almanachu na rok 1914* (A) a v *Mladém socialistovi* (MS).

KAREL ČAPEK: PŘEDMLUVA K PRVNÍMU VYDÁNÍ KNIHY LESŮ, VOD A STRÁNÍ

Cítil-li básník *Knihy lesů, vod a strání* potřebu, aby jeho nové sbírce předcházela předmluva spojující jeho minulost s jeho dneškem, nechtěl v ní míti řečeno více, než co by mohl říci každý, kdo s pozorností a láskou sleduje vývoj jeho díla; a zvolil-li k vyslovení těchto několika poznámek mne, ač mohl se ohlédnouti po někom významnějším a zběhlejším, jsem mu za to povinen díkem, neboť připravil mi tím radost míti těsnější účast na knize, jejíž jméno a ráz se pojí k lesům a horám, ve kterých přiblížila mne k básníkovi osobní vážnost.

Málokdo z čtenářů připomene si již básně autorova mládí, tak silně označené životní a uměleckou krizí, v níž počala tehdejší literární generace. Ale onen historický okamžik byl právě krizí či spíše problémem: následující vývoj musil nutně vésti k luštění této problematiky, a je známo, kolik těch osobních luštění bylo a jak daleko se dnes od sebe odchylují. Také někdejší autor *Satanovy slávy* našel svůj vlastní klíč. Skoro už jen náhodou se dovídáme, jaké to byly těžké a neklidné osudy života, jež uvedly ho konečně do přírody, aby v ní našel nový

život: zde tedy došel svého renouveau, a zde urodila se pomalu Kniha lesů, zralý plod Hrsti květů z různých sezón. Zde byl by se mohl zastaviti obdařen jménem naturalista a s tímto názvem byl by mohl vstoupiti do historie; bez konce mohlo se opakovati, že je básníkem pohan-ské radosti z přírody, poetou familiárního života, pěvcem citového primitivismu a nevím co ještě; každý byl by mohl býti rád, že stojí-li už da-lece a cize k tomuto básnickému životu, má pro něj aspoň jméno.

Literární kritika neměla dosud svého Huma, který by zchladil její důvěru ve jména. Dovede se ošiditi tím, že básníka pojmenuje jako květinu, jež je obsažena ve svém latinském názvu se všemi svými plátky i korunou, se všemi nepravidelnými rytmy svých vroubkovaných listů a se svou sezónou. Nejsme-li však takovými botaniky, máme asi říci: je s podivením, že tento kus života, či kritickou latinou básník natura-lista, mohl vydati tolik květů v půdě tak neplodné, s podivením proto, že v tomto světě neroste nic samo sebou, že vše je tu vypracováno, s námahou stvořeno a vždy znovu vydobýváno. Každý pěkný list je tu přímo vyroněn tou statečnou vůlí, neboť ani básníku naturistovi nedává příroda nic zadarmo a nesype mu hotové básně.

Avšak více s podivením je, že toto básnické úsilí nezastavuje se u fo-rem jednou uskutečněných; má něco v sobě, co je poháná a nabádá dál, a to je pravé jádro a pravý motiv této poezie. Takové básnění musí býti měřeno něčím jiným než hojným seberozmnožením. Pouhá hoj-nost je slepá: vývoj spotřebuje více vniterného úsilí než plodnost, neboť neděje se sám sebou a neroztáčí se automaticky jako pružné pero. Býti statečný a houževnatý na svém jednom místě je příliš bez rizika a příliš pohodlné proti tomu, uvést se pouhým vnitřním tlakem ve svobodný pohyb, jehož každé příští místo je problémem a v němž každá příští báseň je zcela novým úkolem. Zde jde stále o něco rozhodnějšího než o větší dokonalost, plnější krásu a rostoucí zralost; tento trýznivý komparativní ideál většiny básníků přeměňuje se tu v úkol ještě krutěj-ší, tvořiti každou báseň jako počátek, vydobýti ji z nezdarů a z nesčet-ných úsilí na rozdíl od slavičí zpěvnosti, jež vydá prostě svou píseň, když přišla její chvíle.

Taková řada počátků jde z nitra Knihy lesů, a vlastně již ze Snu o zástupu zoufajících, k novým autorovým básním, jež spojeny jednou v knize budou znamenati etapu nové poezie české. Tato přítomná kniha je kus po kuse definitivní a přesná; není v ní nic polovičatého a měkkého, a přece je jen průchodní chvílí dlouhého procesu, který se zdvihá a klesá od prudkého morálního subjektivismu mladistvých básní k plné objektivitě básní posledních. Ale tato chvíle je jedna z nejšťast-nějších: v ní básník se zpevnil a zvroucněl a zbavil se posledních zbytků verbalismu, jehož se „generace let devadesátých“ namnoze nedovedla zhostiti. Od nynějška vše je tu mužské, konkrétní a vskutku naplněné přírodou. Ale příroda je tu něčím více než daným tématem: toto pří-rodní a fyzické, toto vitalistické, toto dechnutí života do věcí a obrazů

je tu tím novým dílem, jež není nikde dáno; zde, smím-li se tak neobratně vyjádřiti, přestává poezie života žitého, subjektivního a rodí se poezie života živého. Života brutálního a smyslného, řekne snad někdo z jemných; avšak zkuste jen, zda vaše smysly se dovedou dostati až k životu živému a zda neměli byste k tomu zapotřebí nesrovnatelně více imaginace, nepoměrně více soustředění než ke krásným abstrakcím.

Nenáleží mi šířiti se o těchto básních, jež samy za sebe mluví plněji a významněji, než bych dovedl. Ale rád bych řekl ještě tolik: předchozí perorace k tomuto básnickému dílu týkají se ho jenom, pokud existuje samo pro sebe v životní linii básníka osamoceného; avšak jsem přesvědčen, že toto pokračující umělecké dílo je důležitě vetkáno do širší souvislosti moderní vznikající poezie. Kdyby ta nová poezie se příště nenarodila, kdyby různé ty pokusy o ni byly jen marné a nešťastné, toto dílo a roztroušené nové básně, jež po něm následují, obstojí samy o sobě; avšak není-li marna víra naše ve skutečný přerod moderní poezie, pak náleží jim nový význam, jenž jest ještě cennější než jejich přirozená krása.

Str. 117 *Vstupní modlitba*. Lidové noviny 18, č. 241, (3. září 1910), str. 9 (LN), s názvem *Modlitba*.

27 širé] širé LN; 27–28 tvé! My] tvé; my LN, KL 1.

Str. 119 *Prolog*. Lidové noviny 17, č. 181 (3. července 1909), str. 9 (LN), s názvem *Prolog ke knize*.

9 sled chvílí] let chvílí LN, KL 1, KL 2; 13 z radostí] z radosti LN; 15 z města] z Města LN, KL 1.

Str. 120 *Ocúny*. Moderní revue 14, sv. 20, č. 1 (říjen 1907), str. 32, s názvem *Září*.

Str. 121 *Září*. Moravskoslezská revue 4, č. 1 (říjen 1907), str. 17 (MSR), s názvem *Podzim, I*; BDP.

6 žlutí,] žlutí; MSR, KL 1, KL 2, BDP; 8 o novém jaru] v novém jasu MSR.

Str. 122 *Oběť poděkovací*. Moravskoslezská revue 4, č. 1 (říjen 1907), str. 17 (MSR), s názvem *Podzim, II*.

9 komu] konce MSR; 11 znovu] znova KL 1; 14 horách] vrchách MSR.

Str. 123 *Dubisko padlo*. Lumír 36, č. 2 (18. listopadu 1907), str. 50 (L), s dedikací *Autoru Adamovských lesů* [básníku Josefu Holému].

14 vísky,] vísky L, KL 1; 21 katolický pan kníže] překatolický kníže L.

Str. 124 *Tam, kde město počíná*. Lumír 37, č. 7 (17. dubna 1909), str. 289 (L); BDP.

2 řeky] vody L; 11 soumrakem,] soumrakem L, KL 1; 17 na] pro L; 20 létu] štěstí L; 20–21 sní a] sní. A KL 4; 28 oprýskaná zeď, jež ční jak] oprýskané zdi jak šedý, L.

Str. 126 *Na podzimním slunci*. Lidové noviny 20, č. 289 (20. října 1912), str. 1 (LN). Knižně poprvé v KL 2.

1 opožděně] opozděně LN; 7 oč tu vlastně běží] oč se vlastně jedná LN; 9 proč bolest v nitru nevrle se ježí] proč tupý mozek, bolest neposedná LN; 10 a smutek plíží se jak polem svlak,] se plíží mnou, jak po záhonu svlak, LN.

Str. 127 *Pytláci*. Lumír 36, č. 2 (18. listopadu 1907), str. 49–50 (L).

3 kolkolem] kol po všem L, KL 1, KL 2; 9 vesla, mlha se válí, vrána] vesla. Mlha se válí. Kavka L] vesla. Mlha se válí. Vrána KL 1, KL 2; 12 hlubin...] hlubin. L; 15 stráně] strání L; 20 jako by zazněly] jako by vítězně zazněly L.

Str. 128 *Se složenými vesly*. Moderní revue 14, sv. 20, č. 3 (leden 1908), str. 194–195 (MR), s názvem *Složil jsem vesla...*; BDP.

4 houštin] houští MR; 5 podzimní] podzimních MR; 6 upíjejí] ubíjejí MR; 7 stěží,] stěží; MR; 9 jsou, kde květin všechna semena leží.] jsou a kde as všechna semena květin leží! MR] jsou, kde květin všechna semena leží! KL 1; 12 lesy, jako bych] lesy! Jako bych MR; 13 parma vousatá] vousatá parma MR; 14 bratr s vyschlýma rtoma.] soudruh s vyschlýma rtoma! — MR; 15 sklídí] sklídí KL 1, KL 2, KL 3; 16 šílených měst] zešílených Měst MR; 17 učím teď chápati] naučil chápati MR; 21 cesta] cesta, MR; 22 zvěří, s] zvěří a MR; 23 chvílí:] chvílí, MR; 26 Složil jsem vesla. Stíny se stýkají. Jak je všechno krásné!] Stíny se stýkají. Loďka se kolébá. Tak je všechno krásné! MR; 28 širých ploch,] ploch svých a plání MR; 29 čeří... vánek.] vlní... vánek... MR] čeří... vánek; KL 2] čeří... vánek: BDP; 30 není, zde] není. Zde MR, KL 1, KL 2, BDP.

Str. 130 *Listopad mezi buky*. Večerní Lidové noviny 15, č. 355 (24. prosince 1907), Vánoční příloha, str. 3 (VLN); Mladé proudy 8, č. 23 (26. listopadu 1909), str. 3 (MP); BČ, BDP.

1 se již] již se VLN, MP, KL 1, KL 2, BČ, BDP; 4 po vrších] po vrchách MP; 6 vrcholky] vrcholy MP; 22 bod:] bod; BČ; 23 pišťalou] pišťalou VLN.

Str. 132 *Vločky jdou*. Večerní Lidové noviny 15, č. 355 (24. prosince 1907), Vánoční příloha, str. 3 (VLN), s názvem *Prosinec*; Mladé

proudy 10, č. 1 (6. ledna 1911), str. 5 (*MP*), rovněž s názvem *Prosinec*.
5 Radosti své] Radost svoji *VLN*, *MP*, *KL* 1; 6 na horách] na
vrchách *VLN*, *MP*; 8 světélka] světélko *KL* 3, *KL* 4; 12 a širý klid]
a v širý klid *VLN*, *MP*, *KL* 1; 21 ulicích] v ulicích *VLN*, *MP*,
KL 1.

Str. 133 *Vysoko uprostřed lesů*. Lumír 36, č. 5 (19. února 1908),
str. 213–214 (*L*).

10 snách] v snách *L*, *KL* 1; 13 pomněnkově kvete] oddaně modrý
kvete *L*; 14 nahoře v lesích jej opatruji a vlastní mou krví je] nahoru
do lesů chodím jej zalévat, je vlastní mou krví *L*; 18 vyňaté] vzňaté
L; líchu;] líchu: *L*.

Str. 134 *Leden*. Lumír 36, č. 5 (19. února 1908), str. 214 (*L*),
s věnováním moravskému básníku Františku Taufrovi.

4 poutník když] poutník, když *L*, *KL* 1, *KL* 2, *KL* 3, *KL* 4; 10 hed-
vábnu] hedbávnou *L*; 11 náhlá] náhla *KL* 1, *KL* 2.

Str. 135 *Žimní noc*. Lumír 37, č. 7 (17. dubna 1909), str. 290 (*L*).

10 nekonečnosti. Já] nekonečnosti; já *L*; 12 mraznou věčností.]
chladnou věčností... *L*.

Str. 136 *Prosté sloky*. Květy 32, kn. 64, č. 2 (únor 1910) str. 156
(*K*).

Str. 136 I (Miluji hvězdná nebesa...). — 8 bohů a] bohů, bez
KL 1, *KL* 2.

Str. 137 II (Nevíme kam a nevíme proč...) — 7 zrání —] zrání *K*.

Str. 138 *Ojíněly lesy*. Květy 32, kn. 64, č. 2 (únor 1910), str. 157
(*K*).

2 zkřehle] zkřehlé *KL* 2; 2 své,] své *K*, *KL* 1; 12 hedvábnými] hed-
bávnými *K*; 13 trochu... trochu] trocha... trocha *K*, *KL* 1; 15–16
jdoucí, ale] jdoucí. Ale *K*, *KL* 1; 16 vřelý:] vřelý, *K*, *KL* 1; 20 v hlu-
bině zní píseň pohody] v hlubinách zní píseň důvěry *K*.

Str. 139 *Spánek únorový*. Lidové noviny 17, č. 51 (20. února 1909),
str. 9 (*LN*), s názvem *Únorový den*.

1 únorový,] únorový; *LN*; 2 spadl] padl *LN*; 6 rozpadají se,] roz-
padají se; *LN*; 7 utají] utají, *LN*; mezi verši 12 a 13 v *LN* řádka
pomlček; 14 větrů šílení!] písně šílení! *LN*; 15 náhle,] náhle; *LN*;
16 zelení] zelené *LN*.

Str. 140 *Noc přípravy*. Lidové noviny 20, č. 47 (18. února 1912),
str. 1.

Str. 141 *Březen*. Lidové noviny 21, č. 67 (9. března 1913), str. 1 (LN). Knižně poprvé v KL 2.

7–8 otčenáš, ale] otčenáš. Ale LN.

Str. 142 *U Děravé skály*. Zlatá Praha 25, č. 42 (10. července 1908), str. 463 (ŽP), s názvem *Jarní melodie*. BČ.

5–6 vody, mé] vody mé KL 4; 7 nové] nové, ŽP; 15 věrny... věrny] věrni... věrni ŽP, KL 1, KL 2, KL 3; 21 kvěsti] kvěst ŽP, KL 1, BČ; 32 jemně...] jemně! ŽP.

Str. 144 *Jarní zvěstování*. Zlatá Praha 26, č. 37 (4. června 1909), str. 435 (ŽP).

5 vzedmula se] zvednula se KL 1; 41 jitrí] jitrí KL 3; 42 snubní] sňatků KL 1, KL 2; 51 člověk!] člověk. KL 1, KL 2.

Str. 146 *Jiné renouveau*. Večerní Lidové noviny 16, č. 80 (21. března 1908), str. 9 (VLN), s názvem *Renouveau*.

10 v městě] v Městě VLN] ve městě KL 1.

Str. 147 *Na Skalkách*. Lidové noviny 20, č. 68 (10. března 1912), str. 1, s názvem *Skalky*.

Str. 148 *Jarní kvití*. Lidové noviny 17, č. 113 (24. dubna 1909), str. 9 (LN). Knižně poprvé v KL 2.

4 a 44 plicník] plícník LN, KL 2.

Str. 150 *V dubnu*. Lidové noviny 18, č. 124 (7. května 1910), str. 9 (LN).

6 míč,] míč LN; 15 hola] holá LN.

Str. 151 *Hučí Plaz*. Lidové noviny 18, č. 131 (14. května 1910), str. 9 (LN), s názvem *Vítr duje...*

Str. 152 *Dubnové scherzo*. Lidové noviny 22, č. 107 (19. dubna 1914), str. 1 (LN). Knižně poprvé v KL 2.

2–3 sedí. Vrzající] sedí, vrzající LN.

Str. 153 *Stesk na jaře*. Zlatá Praha 26, č. 34 (14. května 1909), str. 402 (ŽP), s názvem *Jarní melodie*.

5 babočka] babočky ŽP; 6–7 slunečná. Šel] slunečná; šel ŽP; 11 Smutku] Smutků ŽP; 12 šerem celý svět se zdál být zalitý] šerem ztichlý svět byl celý zalitý ŽP.

Str. 154 *V den větrný*. Lidové noviny 20, č. 115 (28. dubna 1912), str. 1.

Str. 155 *Zpěv země*. Lumír 37, č. 4 (18. ledna 1909), str. 149 (*L*), s názvem *Žarní zpěv země*.

2–3 plíží. Kdes] plíží, kdes *L*; 17 Však] Leč *L*, *KL* 1, *KL* 2; 19 stále víc] víc a víc *L*; 22 padla] spadla *KL* 1, *KL* 2, *KL* 3; 29 vody,] vody; *L*; 36 mechu] v mechu *L*, *KL* 1, *KL* 2.

Str. 157 *Lamači*. Lumír 36, č. 9 (19. června 1908), str. 408–409 (*L*). 9 hučí] hučící *L*, *KL* 1; 17 trnkových křů] hlohových křů *L*.

Str. 158 *Bouře*. Lidové noviny 17, č. 153 (5. června 1909), str. 9 (*LN*).

2 včera;] včera, *LN*; 10 chmurnou] chmurnou *LN*; 12 vzpurnou] vzpurnou *LN*; 24 zpíjí!] zpíjí. *LN*.

Str. 159 *V modříněch*. Lidové noviny 22, č. 121 (3. května 1914), str. 1. Knižně poprvé v *KL* 2.

V *LN* navíc jedna strofa (v. 21–25): Vytlačil touhy, hněvy, stesk, / rozlil mnou stejnoměrný lesk, / jistota vzrostlá v mém snění: / že aspoň s filistry křížem se nežehnám, / když na světě něco se mění.

Str. 160 *Kaštan*. Národní obzor 2, č. 48 (14. listopadu 1908), Zábavná a poučná příloha, str. 7 (*NO*), spolu s básněmi *Lípa* a *Dub* pod společným názvem *Tři stromy*. Knižně poprvé v *KL* 2.

10 vlažným vzduchem] světlušky jak *NO*.

Str. 161 *Kukaččino volání*. Večery, č. 21 (25. května 1912), str. 161 (*V*); *BČ*, *SVB*.

3 hlesů] hlesů, *SVB*; 10 neúnavných] neunavných *V*, *KL* 1, *KL* 2; 15 žlebu nejhlubším] nejhlubším žlebu *SVB*.

Str. 162 *Poledne v seči*. Lumír 36, č. 9 (19. června 1908), str. 409 (*L*).

3 v zeleně proudech] ve proudech zeleni *L*, *KL* 1, *KL* 2; 24 se milovati] milovati se *L*, *KL* 1, *KL* 2.

Str. 163 *Strašidla v kraji*. Lumír 36, č. 9 (19. června 1908), str. 407–408 (*L*); Lidové noviny 17, č. 16 (16. ledna 1909), str. 9 (*LN*), s názvem *V kraji*; *BČ*.

Název a první strofa v *L* zabaveny a nejsou v žádném z ostatních otisků; báseň začíná v *L* touto strofou: Však tragického tu cos vzruší mě co chvíli / a krásný okamžik mně často hyne proto. / Vy, kteří chodíte, by zemí jste se zpili, / hle, smutek pochopte, jež v srdce vlévá toto: — tato 2. strofa rovněž nepřešla do žádného z dalších otisků; 2 vlnky] vlny *L*, *LN*; 5 tmí se,] tmí se *L*, *LN*; verše 17–36 v *L* zabaveny; 22 se tyčí kameny a chmurné kusy kovu] se tyčí kameny a chmurná rámě z kovu *LN*] se tyčí kameny a chmurné kusy

kovu *KL 1*, *KL 2*, *BČ*; 29 Tak ve kraj] Tož ve kraj *LN*; 34 jen smutek vnáší a souzvuk věcí plaší,] jen disharmonii a krutý smutek vnáší, *LN*.

Str. 165 *Střevlíci*. Almanach na rok 1914, září 1913, str. 36 až 38 (*A*).

15 Hola] Holá *A*; 20 zdočném] ozdodném *KL 1*; 21 hola] holá *A*; 21 střevlíci,] střevlíci *A*, *KL 1*, *KL 2*; 23 hola] holá *A*; 36 jim] jich *A*, *KL 1*, *KL 2*; 38 jak by to] jako by se *KL 4*; 50 Tak] Teď *KL 1*; 50 potkávám] potkávám i *A*; 53 zeleném,] zeleném *A*; 54 člověčenstvím,] člověčenstvím *A*; 57–58 křiky! stříbrným] křiky; stříbrným *A*, *KL 1*, *KL 2*.

Str. 168 *Dedikace*. Lumír 37, č. 1 (15. října 1908), str. 15 (*L*).

4 šťávy:] šťávy. *L*, *KL 1*; 5 hedvábným] hedbávným *L*, *KL 1*.

Str. 169 *Chvála nahoty*. Lumír 37, č. 1 (15. října 1908), str. 14–15 (*L*); *BČ*.

3 paví] páví *KL 1*, *KL 2*, *BČ*; 12 čirý] ryzí *L*, *KL 1*, *KL 2*, *BČ*; 18 lačná] lačna *L*, *KL 1*, *KL 2*; 20 skvělý...] skvělý. *L*; v *L* mezi veršem 20 a 21 řádka pomlček; 38–39 stínů! S] stínů; s *L*, *KL 1*, *KL 2*, *BČ*; 42 hedvábným] hedbávným *L*, *KL 1*; 44 když kolem... sněží — — —] když kolem... sněží. *L*] kol něhož... sněží — — — *KL 1*, *KL 2*] kol něhož... sněží — *BČ*; v *L* mezi veršem 44 a 45 řádka pomlček.

Str. 171 *Lípa*. Národní obzor 2, č. 48 (14. listopadu 1908), Zábavná a poučná příloha, str. 7, spolu s básněmi *Kaštan* a *Dub* pod společným názvem *Tři stromy*. Knižně poprvé v *KL 2*.

13 lip] líp *KL 2*, *KL 3*.

Str. 172 *Autoportrét v červnu*. Lumír 37, č. 5 (18. února 1909), str. 210 (*L*), s názvem *Vlastní portrét v červnu*.

5 nahý a smědý] smědý a nahý *L*; 10 hlinou] hlinou *L*; 12 obelstěné] obestřené *KL 1*; 15 spící] tkvící *L*, *KL 1*.

Str. 173 *Polemika*. Lumír 36, č. 5 (19. února 1908), str. 213 (*L*), s názvem *Nepůjdu do Říma...*

Báseň byla součástí Neumannovy diskuse s J. S. Macharem o jeho knize Řím (1907). Na rozdíl od Macharových básnických sbírek V září helénského slunce a Jed z Judey (obě z roku 1906), jichž si Neumann vážil pro jejich akcentování pozitivního vztahu antiky k životu, vytýkal Římu především povrchní antiklerikalismus, označiv jej za „nedomyšlený a slepý pamflet“ (srv. např. články *Vraťme si Hélie* v Lidových novinách 12, č. 21, str. 1, 21. února 1907 a *Ještě k diskusi*

o antice v Pozoru 15, č. 18, str. 1, 24. března 1908. Obojí též v knize *Přede dveřmi Pantheonu*).

7 šťavách] šťávách *KL 1, KL 2, KL 3*.

Str. 174 *Improvizace*. Lidové noviny 18, č. 207 (30. července 1910), str. 9; *BDP*.

2 na mezi] na zemi *KL 4*.

Str. 175 *Genesis*. Moravskoslezská revue 5, č. 1 (říjen 1908), str. 7 (*MSR*), spolu s básněmi *Vzpomínka v den šerý* a *Ryba* pod společným názvem *Ž Knihy lesů, vod a strání*.

1 Měště] měště *KL 3, KL 4*; 2 miluji,] miluji; *MSR, KL 1*; 17 zoři] zoře *MSR*; 18 jež mízou voněla od lesů vanoucí;] co řídí voněla od lesů táhnoucí; *MSR*; 19 zelené vlny sladkovodních moří] zelených vrchů sladkovodní moře *MSR*; 20 šuměly] šumělo *MSR*.

Str. 176 *Stezka*.

6 se vine] vine se *KL 1, KL 2*; 20 se druží] druží se *KL 1, KL 2*.

Str. 177 *Píseň světlušek*. Večery, č. 42 (18. listopadu 1911), str. 329 (*V*); *BDP*.

3 žhoucích] žhnoucích *V, KL 1, KL 2*; 9 Slavičí] Slavíčí *V*.

Str. 178 *Ke chvále země*. Lidové noviny 18, č. 186 (9. července 1910), str. 9.

Str. 179 II (Dnes beránci se pasou na blankytu...). — 15 stálá] stála *LN*.

Str. 180 *Vzpomínka v den šerý*. Moravskoslezská revue 5, č. 1 (říjen 1908), str. 6 (*MSR*), spolu s básněmi *Ryba* a *Genesis* pod společným názvem *Ž Knihy lesů, vod a strání*; *BČ*; *BDP*; *JNB*.

14 dav?] dav. *MSR, KL 1, BČ*; 18 luny] lůny *MSR*; *JNB*.

Str. 182 *V seči*. Večerní Lidové noviny 16, č. 353 (24. prosince 1908), str. 59.

Str. 184 *Letní apostrofa*. Večery, č. 24 (15. července 1911), str. 185 (*V*).

14 jasu ještě] ještě jasu *V, KL 1*.

Str. 185 *Dub*. Národní obzor 2, č. 48 (14. listopadu 1908), Zábavná a poučná příloha, str. 7, spolu s básněmi *Kaštan* a *Lípa* pod společným názvem *Tři stromy*. Knižně poprvé v *KL 2*.

Str. 186 *Villegiatura*. Moravskoslezská revue 8, č. 1 (říjen 1911), str. 10–11 (*MSR*).

16 oáze] oáze, *MSR*, *KL 1*; 19 líně] líně, *MSR*, *KL 1*; 21 dědině;] dědině: *KL 1*; 40 rek.] rek... *MSR*.

Str. 188 *Maková kytice*. Lidové noviny 22, č. 169 (21. června 1914), str. 1 (*LN*); *BDP*. Knižně poprvé v *KL 2*.

14 dělníci jdoucí do práce] jdoucí do práce dělníci *LN*.

Str. 189 *Ryba*. Moravskoslezská revue 5, č. 1 (říjen 1908), str. 6–7 (*MSR*), spolu s básněmi *Vzpomínka v den šerý* a *Genesis* pod společným názvem *Ž Knihy lesů, vod a strání*; *BDP*.

14 stínů] stínu *MSR*; 23 Ej] Eh *MSR*, *KL 1*, *KL 2*.

Str. 190 *Továrna*. Národní obzor 2, č. 40 (19. září 1908), Zábavná a poučná příloha, str. 7 (*NO*); Mladý socialista 2, č. 32 (1. května 1919), str. 254; s dedikací A. Heinrichovi; *BČ*.

2 městě] Městě *NO*; 22 šedým] černým *NO*; 47 vyzbrojena] vyzbrojená *NO*.

Str. 192 *Andante*. Lumír 38, č. 1 (16. října 1909), str. 10–11 (*L*); *BDP*.

7 lesů,] lesů *L*; 24 velkých] velikých *KL 1*; v *L* také v. 15, 19 a 22 se zarážkou.

Str. 194 *Stesk na konci léta*. Večerní Lidové noviny 16, č. 353 (24. prosince 1908), str. 59 (*VLN*).

1 nízko] nízko, *VLN*; 6 poraní – ;] poraní – *VLN*; 10 polštářů,] polštářů; *VLN*; 14 zmučeno] zmučeno, *VLN*; 17 Já, zdá se] Já, myslím *VLN*; 18 Teď vzpíná za Městem své ruce bláhové:] Svě ruce za Městem teď vzpíná bláhové. *VLN*] Teď vzpíná za městem své ruce bláhové: *KL 3*, *KL 4*.

Str. 195 *Sloky nepojmenované*. Večery, č. 20 (17. června 1911), str. 153 (*V*).

5 mrazení] mrazení *V*; 18 nastrádaly.] nastrádaly: *V*; 28 sprádám] sprádán *V*, *KL 1*, *KL 2*; 32 těsně] věrně *V*, *KL 1*, *KL 2*.

Str. 197 *Křehké štěstí*. Zlatá Praha 27, č. 20 (4. února 1910), str. 231 (*ŽP*), s názvem *O jednom štěstí*; *BČ*.

8 úroda,] úroda; *ŽP*; 14 rekonvalescence tichý] rekonvalescenta křehký *ŽP*.

Str. 198 *Epilog*. Večerní Lidové noviny 16, č. 353 (24. prosince 1908), str. 59 (*VLN*).

4 půda] vůně VLN; 5 Sklizeno] Sklízeno KL 1, KL 2; 12 spát!] spát. VLN.

Str. 199 BOHYNĚ, SVĚTICE, ŽENY

Vydání sbírky *Bohyně, svěrice, ženy* v červenci 1915 zastihlo už Neumanna na frontě. Odchod do války zhatil mnohé slibné plány, které vznikly v posledních letech v souvislosti s jeho spoluprací na *Almanachu na rok 1914* a s novými vztahy k pražskému kulturnímu životu, jež navázal prostřednictvím bratří Čapků. Již se také zdálo, že v osobě mladého Františka Borového získal básník nakladatele, jehož ctižádostí je vytvořit předpoklady pro publicitu moderní literatury i pro její výtvarnou krásu. Nová Neumannova sbírka vyšla v tomto nakladatelství jako druhý svazek jeho nové bibliofilské edice Zlatokvět v nákladu 1200 výtisků, ve formátu 12×20,5, o 88 stranách. Výzdoba knihy, velmi podrobně prodiskutovaná již předem v dopisech mezi Neumannem a Borovým, byla dílem J. Čapka (frontispis), V. Hofmana (vazba) a M. Kalába (typografie). Jedinou střídmostou ozdobou bílé vazby bylo zlaté písmo na hřbetě (jméno autora a název) a zlatý ornamentální znak knihnice na přední desce vazby; titulní list uváděl pod názvem knihy ještě podtitul *Torzo*. V předmluvě, která následovala, neváhal Neumann vyjádřit s upřímností neobvyklou při takové příležitosti — jako kdysi u Hrsti květů z různých sezón — svůj kritický vztah k době i dílu, které v ní vzniklo. Naznačil tu stručně, co podrobněji vylíčil už dříve v esejí *Dva almanachy* (Lidové noviny 21, č. 288 a 297 z 21. a 30. října 1913, knižně *Ať žije život*, str. 110—135) a co se rýsuje i z básnickovy korespondence s Borovým: že spíše než uvědoměným programovým činem byly Bohyně, svěrice, ženy výrazem tvůrčí bezradnosti, charakterizující ostatně celou tehdejší literární situaci, v níž se básník ocitl po dokončení *Knihy lesů*, vod a stránek. Tehdy na konci jedné a na začátku další etapy, na předělu doby a s vědomím její přechodnosti, zaujala ho myšlenka historického tématu „epopeje ženy“. Svým materiálem i formou, směřující k epickému útvaru — u Neumanna zcela ojedinělému —, usiloval o překonání pocitu závislosti na náladové a intimní lyrice, již cítil v tuto chvíli ještě příliš svázanou „s etapou symbolistickou, dekadentní a falešně aristokratickou“, a o uskutečnění onoho objektivizačního gesta, kterým se snažil dostat se „od sebe, od lyriky příliš osobní“.

Odhlédneme-li od dvou starších básní, které Neumann začlenil do tohoto cyklu ze svých starších sbírek, od *Salome* ze *Snů o zástupu zoufalých* (1903, časopisecky v roce 1899) a od *Svaté Luisy Michelové* z *Hrsti květů z různých sezón* (1907, časopisecky v roce 1905), nacházíme tu dvě básně z roku 1909, *Amateras'-o-mikami* a *Juditu*, a jednu báseň, *Kane*, z roku 1910; ostatních sedm otiskuje pak v poměrně krátkém rozmezí

od října 1912 do března 1913. Vysvětlení rychlého sledu, v němž vznikala poslední skupina básní, podává básníkův dopis Viktoru Dykovi z listopadu 1912 (srv. KorDNČ, 35), kde Neumann píše, že spěchá s dokončením nové knihy Bohyně, světice, ženy, aby ji už v květnu 1913 „mohl zadat k paní Akademii“, rozumí se do soutěže o výroční cenu. Okolnost, že tento plán nerealizoval, že navíc nedlouho po otisknutí poslední básně *Vdova z Efesu* (březen 1913) se ve zmíněném eseji z října 1913 od celého díla distancuje a s kritickým odstupem je hodnotí jako záležitost patřící už zcela minulosti, „příliš nečasovou, ba protičasovou“, než aby pro ni mohl „uzavřít oči pro přítomnost“, svědčí o přímé souvislosti mezi ukončením práce na cyklu a mezi Neumannovou angažovaností v novém uměleckém hnutí. Od chvíle, kdy přijal pozvání bratří Čapků ke spolupráci na Almanachu na rok 1914 (počátkem roku 1913, srv. KorDNČ) a kdy se začal aktivně podílet na činnosti mladé literární a výtvarné generace především svými fejetony otiskovanými od června 1913 v Lidových novinách a sebranými později do knihy *Ať žije život* (1920), přestává se interesovat o svůj cyklus. Ještě o rok později, když jej Borový naléhavě žádal o rukopis Bohyně, světice, žen, dlouho se rozmýšlel, má-li dát svolení k jejich vydání; upozorňoval nakladatele, že čas války je málo vhodný pro poezii tohoto typu, a že nelze proto počítat s příliš velkým čtenářským zájmem. V této chvíli chápal už celý cyklus jako jistý anachronismus vzhledem ke svým současným uměleckým snahám a pokládal za mnohem důležitější prosadit především brzké vydání *Nových zpěvů*, které měly toto úsilí reprezentovat, využít ochoty Borového k vydání svých přírodních fejetonů a také prvního svazku *Spisů, Knihy mládí a vzdoru*. Pokud šlo o širší zájem celé generace, byl tu plán dalšího ročníku Almanachu a konečně myšlenka nové revue — v korespondenci s Borovým se setkáváme už s jejím titulem *Nové Čechy* —, jejíž podobu známe jen z Neumannovy korespondence s Čapky (KorDNČ, 123 až 132) a z níž mnohé Neumann realizoval po válce ve svém Červnu. Optimistické předpoklady o brzkém konci války, z nichž všechny tyto záměry vycházely, se však nesplnily.

Dne 28. března 1915 uzavřeli Stanislav K. Neumann a Božena Hořáková sňatek, aby učinili „ústupek lidské zpozdilosti a dali se oddati také podle zákona“, jak pravilo svatební oznámení, spíše však proto, aby básníkovým odchodem na vojnu byla alespoň minimálně zajištěna existence ženy a dítěte. Nedlouho poté, 27. dubna, byl Neumann po mladších generačních družích odveden a již 15. května narukoval do pohořeleckých kasáren v Praze k 18. pochodové setnině 28. pluku.

Ve shodě se zásadami naší edice přinášíme sbírku Bohyně, světice, ženy v jejím původním celku z prvního vydání z roku 1915, s tím, že jsme v textu neotiskli báseň *Salome*, již básník zařadil jako třetí číslo sbírky za *Juditu*, a báseň *Svatá Luisa Michelová*, která jako poslední dvanáctá báseň sbírky byla i jejím vyvrcholením. Obě jsou, jak již

bylo řečeno, staršího data: Salome vyšla knižně poprvé už v básnickově páté sbírce Sen o zástupu zoufajících a jiné básně (1903, časopisecky v Almanachu na rok MCM, 1899), kde jsme ji ponechali i my (srv. Spisy Stanislava K. Neumanna, Básně I, Praha 1962, str. 209), Svatou Luisu Michelovou zařadil pak Neumann do sbírky Hrst květů z různých sezón (1907, časopisecky Nový kult 7, č. 8, str. 153–156 z února 1905) a čtenář ji najde v našem svazku na str. 39. V druhém vydání knihy, které vyšlo roku 1925 jako 4. svazek jeho Spisů u Borového opět v úpravě J. Čapka, vypustil básník předmluvu a rozšířil je o dalších pět básní, vzniklých v rozmezí let 1921–1924. Konečné pořadí uváděl obsah takto: *Amateras'-o-mikami* (1909), *Milatk* (1924), *Judita* (1909), *Salome* (1898), *Lubuša* (1912), *Mechtilda z Magdeburku* (1912), *Vdova z Efesu* (1913), *Saskia van Uylenburgh* (1912), *Ženský portrét Gainsboroughův* (1913), *Markýza de Pompadour* (1913), *Kane* (1910), *Černoška z Bismarckova souostrovní* (1924), *Mabruka* (1924), *Měšťačka* (1922), *Mici* (1924), *Svatá Luisa Michelová* (leden 1905) a *Rosa Luxemburgová* (1921).

Protože pět básní z počátku 20. let vzniklo již ve zcela jiném literárním i společenském kontextu, zařazujeme jejich okomentovaný text spolu s ostatní tvorbou tohoto období do svazku *Básně III*. Aby však čtenář měl představu o definitivní podobě sbírky, otiskujeme v závěru této poznámky všechny básně Bohyň, světíc, žen, vzniklé mimo časové rozmezí tohoto svazku, ať už dříve nebo později.

Výchozím textem naší edice je znění básní z druhého vydání sbírky (*BSŽ* 2). V různověstných přihlížíme také k otiskům jednotlivých básní v Moravskoslezské revui (*MSR*), Lidových novinách (*LN*) a ve Večerech (*V*).

MILATK

Ostrov

na vlnách se kolébaly jako plné mísy,
dávno, dávno tomu,
lidé
s vůlí praobru si zahrávali
v stínu tučných stromů.
Bujnost, vzdor a lehká mysl
vyrůstaly ze šťavnatých dnů
nad představy rozmařilých snů,
lidé zpychli;
staré řády, staré mravy
pohozeny byly, zapomenuty,
jako haldy vyjedených škeblí zasuty,
kážeň zmizela —
kalitové, pramoc obří,
rozhněvali se.

Milatk,
léty, zkušenostmi
obtěžkaná jako banán plody,
moudrostí a ctnostmi
ozdobená jako ryba šupinami,
z lidí jediná
duchům prasíly se kořila,
z minulosti jako z věčné perlorodky
pravá zrna lovila,
lidmi oslyšána,
kalitý však byla milována
z lidí jediná.

A tak přišla noc,
jako vichr listím střechy
harašila přísná slova,
kalit děl jí:

„Za příštího úplňku
trestat počneme,
za příštího úplňku
vody zdvihneme,
za příštího úplňku
vystavíš si vor.

Až pak lidé pohynou,
vody vrátíme,
až pak lidé pohynou,
tebe spasíme,
až pak lidé pohynou,
počneš nový rod.“

Tak se stalo.

Ostrovy
zbitý vlnami a s řevem do vod klesly,
zašly pod vodami,
lidé
jako hrsti červů byli rozhozeni
pro žraločí tlamy.

Milatk
vůli praobru se podrobila.
Připevněna k svému voru,
tu se zahoupala a tu zavířila,

hmyzem na lupenu byla,
dolů letěla a vzhůru byla nesena,
zazoufala, uvěřila,
uvěřila, zazoufala,
vlny uléhaly,
vody stoupaly,
už jen vrcholky se nad ně zdvihaly,
Milatk, jata strachem z vodní dálky,
potopené ostrovy se bojíc opustiti,
vor svůj přivázala k poslednímu stromu,
duch z ní potom prchl.

Vody
ještě stoupaly,
a než kalitové
svýma dlaněma je zastavili,
svýma dlaněma je obrátili,
zmizel také strom a žena s vorem,
Milatk utonula.

— — — — —

Vody
vrátily se,
ostrovy se podobaly vyjedené míse,
nekřičel tu op a nevolal tu pták,
nesvítíl tu květný kalich, nevoněl tu med,
Milatk na nejvyšším svahu,
černý, zvadlý, mrtvý květ,
ležela.

Rada kalitů se sešla.
Trest je dokonán, nechť noví lidé žijí.
Usneseno, aby kalit-žena vešla
v utonulou Milatk.

Na nejvyšším svahu,
pod nejvyšším stromem
náhle
tělo bezduché se pozachvělo,
údy napínaly se, tvary kynuly,
proudem krve zardělo se tělo,
prsy poprvé se mocně pohnuly,
ruce zatápaly,
Milatk procítla,
zatímco se kalitové usmívali,

v novém klidu, v novém jasu
Milatk oči otevřela v žasu,
pozdvihla se, vyskočila, stanula,
z vyjedené mísy na ni hrůza vanula,
ale v nitru ženy kypěl život smělý,
jako by v něm skrývala roj včelí,
pudem vedena,
Milatk na své tělo zadívala se.

Viděla svá ňadra zahrocená vpřed,
viděla své tuhé, oblé údy,
viděla své břicho vykroužené,
život byl v tom, krev v tom bila,
nevědouc nic pocítila
touhu divokou,
protáhla se, vypjala se, vzlykla,
ruce vzhůru vztýčila a vzkřikla
růjným výkřikem.

Vzápětí však: jaký děs!

Jako kdyby ostrov celý odpovídal
ozvěnou jí ze všech stran,
smích se rozetřásl kolem ní
jako prudký harašivý van,
duchů hlasy naplnily prostor nadzemní.
A pak naráz
Milatkin zrak vytřeštěný
spatřil kality.

Byli tu a seběhli se
kolem ženy udivené,
do svého ji středu vzali,
dolů se svahu se hnali
s povykem.

Uvadlé a zpustošené
bylo místo ono,
kde se kdysi tančily bujné tance kmene,
uvadlé a zpustošené
lesy kolem byly,
do nichž z kola mizívaly páry roztoužené.

Na to místo kalitové
Milatk zavedli si,
na tom místě zatančila
snubní tanec praobrům.
— — — — —

Ostrový
již se zase zelenaly,
již se zase kolébaly,
na vlnách se kolébaly jako plné mísy,
silná Milatk
patero tu synů porodila,
patero tu rodů založila:
Aremolungi, Eimeliik, Korrjor, Ngabiul, Molegojok.
(Pověst palavská)

SALOME

Tanči!

Až žhoucí vlny tvého zardělého vlasu
hodovní síní rozlejí svou vůni,
ať radost jejich dráždivého jasu,
jak hříšné světlo hvězd a novoluní,
u krále, knížat, ba i u otroků
chuť vzbudí vášnivou po číších plamenného moku,
po číších vína, po číších rtů,
po mladých ženách v rozkvětu.

Tanči!

Ať poskoky ňader pyšných, že zvítězí vždycky,
zhypnotizují pohledy, v nichž těkavou nejistotu
rozlila proroků slova, tak málo znějící lidsky,
hrobová, smutná až k smrti,
tak smutná, že ve hrudi drtí
kořání síly a pýchy
a květ jeho — radost.

Tanči!

Dej vyrůst nad koberců barvami zašlými
bílému zázraku těla
jak bizarní květině s tvary vzácnými,
jež stále je nová a skvělá
s tisícem vděků, s tisícem tvarů,
s tisícem milostných vášnivých darů
vždy jiná.

Tanči!

Svůj osud čeká v tmách sklepení stařecká hlava.

Tanči!

V ty zraky nesmí již vniknout slunce ohnivá sláva.

Tanči!

Až krev se rozpění v mužích a vůně poteče síní,
v tmách sklepení umlknou ústa, jež ze hříchu viní,
na zlaté míse ti přinesou hlavu starce.

A to bude odměna tvá.

Tvé tělo nahé, nadra mladistvá,
svatozář vlasu, oka propastnou hloub
té asketické hlavy zraky vyčítavé,

než obrátí se v sloup,
naposled zachytí v sebe a nevrátí nikdy více,
nesouce tvoji mladost, tvou krásu, tvé štěstí
a rozkoš, která tak mohla jen v tobě kvésti,

nesouce obraz ženy,
bílý a rozechvěný,
na věčnost.

Tanči!

ČERNOŠKA Z BISMARCKOVA SOUOSTROVÍ

Protože mám ráda banán,
tak jsem přišla za tebou,
protože mám ráda banán,
probudil jsi touhu mou.

Za truhlici kup si ženu,
která ovoce tvé chce.
Tam, co ústí potok Moiro,
máte přece truhlice.

Protože se banánu chce,
na návěs jsem přišla k vám,
u pohlavárova plotu
s touhou na tě čekávám.

Za náramky kup si ženu,
máte je přec s mušlemi
dole na ústí, kde lidé
vystupují na zemi.

Mabruka je velbloudice,
 takový má štíhlý krk,
 Mabruka je za tisíce,
 za sta bys ji nekoupil.
 Zuby má jak ze zlata,
 ruce má jak ze zlata,
 prsten zlatý,
 paži útlou má jak hůl.

Mabruka má nos jak růži,
 obličej jak zrcadlo,
 na sametové své kůži
 nosí z heny růměnec.
 Střevíce má ze zlata,
 šáteček má ze zlata,
 zlatou korunu
 z vlasů stolička jí tvoří na hlavě.

Mabruka má v očích hvězdy,
 když se vine rákosím,
 prsy její, pevné vezdy,
 jsou dvě mísy stříbrné.
 Samé stříbro zástěra,
 samé stříbro košile,
 hedvábné má
 načechrané kalhoty.

Ghadámes a Alžír projdi,
 abys našel Mabruku,
 Bonu, Trables, Egypt projdi,
 Mabruku tu nenajdeš.
 Naší země je to květ,
 maso srdce našeho,
 naše dcera,
 za níž marně putuješ.

Mabruka je velbloudice,
 na trh pošli velbloudy,
 Mabruka je za tisíce,
 prodej ovce, chlapce své,
 pane půdy, pane stád,
 bys ji mohl milovat —
 naše srdce
 bude tajně naříkat.

Soše se podobá. Nic křehkého tu není
z panenky feudální, napudrované.
Solidních věcí měšťák především si cení.
Dech silné přírody tě náhle ovane.

Leč její příroda je domácí a tučná
a krotce zardělá jak zralé ovoce;
sousedi říkají, že bývá někdy hlučná,
a její milenci, že líbá divoce.

Na Hlavní ulici se tout le monde jí baví,
když jako dreadnought pluje třídou polední,
velebná řadra nesouc nohy pevně staví
o stehnech olympských po slunném dláždění.

Je hezká, nebo krásná? Smědá, nebo plavá?
Toť celkem lhostejno. Je monumentální,
dovede chovati se, zdá se zcela zdravá
a toalety, šperky nemá banální.

Toť žena fabrikanta, rady nebo kupce,
ornament kanceláře nebo titulu,
reklamní tabule a pyšná chlouba trubce,
poselství měšťákovy do vestibulu.

Srdce v ní nehledej, jen mechaniku svalu,
cítění bez citu a mysl bez ducha,
jež nejraděj se dívá do zrcadel sálů,
kde filantropie se jako ropucha
nadouvá.

Ó černý dělníče,
ty, jehož mysl necouvá
a jehož svaly v ocel ztuhly,
že kuješ železo a kopeš uhlí
a živíš jejich lenost pro chtíce,

sám zdravě žádostiv
po boku ženy ustarané,
vrásčité, vysáté,
zříš provokaci tu, ten masa div,
jež vykrmils pro pány proklínané,

ó revoluční černý pařáte,
jak bělost ta v tvém objetí by zrudla
a socha ta se rozetřásla divě,
jak měšťačka by před tvým zrakem zchudla
a zasténala možná žádostivě,

až s úsměvem bys odcházel
a soucit už jen pro ni měl.

M I C I

Co je s vámi? Sám, tak hezkej?
To si teda přisednu.
Dal mi jednu cigaretu.
Pivo? Ne, tak pro jednu

ňákou fajnovou bych byla —
Prachy? A jak zčervenal!
To sem si hned pomyslela,
když mě očima tak žral.

Nevadí. To ví přec: obchod.
To já jen tak ze zvyku.
Deset let sem u řemesla,
nedělám už cavyků.

Deset let sem u řemesla
zata zatračenýho.
Ale čistá, tvrdá, s hicem,
jenže ne pro každýho.

Dal sem ruku. Semhle. Zmačknul!
Že jo: furt jak panenka.
Hošíčku můj, jehně moje!
Teď sem zase Mařenka.

Zaplať. Deme do pokoje.
Proč se třeseš? Nechci nic,
jenom cigaretu eště
a pak — — — — —

A teď pusinku tvou
jako u nás jahody.
Dybys nebyl velkéj klacek,
nesla bych tě přes schody...

Teď si tady pěkně sedni.
Chvilku dej mi pokoj s tím.
Zmačkni mě a tiše hačej.
Nebo se ti rozbřečím.

ROSA LUXEMBURGOVÁ

Ozbrojenými čely
jako ohromní železní býci
narážely na sebe imperialismy,
kulomety, bombami a děly
oheň chrlíce,
mezi ocelovými čelistmi
hromady drtíce
námezdných otroků.

Jménem sebeurčení, demokracie, pokroku!

Leč ti, kdož pochopili
— vzácní —
a šalbou hesel k smyslu sestoupili
vraždění,
pozdvihnuvše hlas a pěst
proti zločinu,
proti buržoazii a jejím králům a presidentům

červení —

plnili žaláře a vězení,
a na prsa jim jako lupič klekla
vlast, jež se vztekla.

Ať,
žalář,
to není trest
ni místo pokání
a z bab jen dělá oportunisty.
Žalář ticho jest,
v němž roste k dozrání
láska i nenávist.

Žalář je laskavé přístřeší,
když venku tančí svět, jak píská generál;
jsi svoboden jak tulák v ořeší
a krásné máš myšlenky.

Ty, Roso,
krvavý pokrm tisíců za pozadí majíc
a denně z něho dostávajíc nezbytný hořký krajíc,
nad ptákem, stromem vroucně jsi snila,
abys lásku svou zachránila,
ze čtverečního sáhu zahrádky
dovedlas vyčísti nejlepší pohádky
země.

Jak sladko bylo by žíti,
nebýti nenasatných lidských bestíí,
jež, nemohouce letící myšlenky zabít,
těla zotročují, těla zabíjí.

Jak sladko bylo by žíti,
kdyby byl dobojován
ten zápas o zralé lidství,
o lidství bez bohů, bez pánů, bez tříd,
a s novou rozkoší se život mohl pestřit
na troskách zpátečnictví.

Jak sladko bylo by žíti,
kdyby tvá práce, oddanost, láska, zápal
tak často nedívaly se choře,
do krve denně praskány
tam venku,
jako ten tichý bývol na vězeňském dvoře,
na nějž se soldát sápal.

Jen kniha přírody ti dává zapomenout
a tu a tam i kniha básníka:
ta slova slunečná a tvoje slzy něhy
dovedou nad vším krátkou duhu sklenout
— posílit odhodlání...

Umlkla děla.
S rozbitými čely ustoupili býci.
Revoluce se rozehřměla.
Prchali králové. Měšťáctvo se chvělo.
Z bran žalářů se rudé hejno rozletělo,
Spartakus vztýčil prapor.

Leč ze stínu se k moci drali zrádci, záškodníci.

Ebert a Noske a Scheidemann
vztýčili zrady hlavní stan,
o záda otroků voděných za nos
opřeli lží svých a podvodů nános,
hráz proti revoluci;
buržuj si oddech, postavil poznovu
prolhaných zákonů svalené desky —
Liebknechta, Luxemburgovou
zničil vztek opilé soldatesky...

Ty, Roso,
kterás bývala doma
u ptáků, květin spíše než u lidí,
tisíckrát zraněna v rudém srdci svém
sobeckou zbabělostí, planým hlomozem,
tisíckrát uražena v snu svém o člověku
zvírátkem bez myšlenky, citu, vděku,
tys věděla dobře, že ti pomoci není,
že pro toho člověka umřeš na dláždění,
že opustiš ptáky, louky a sad,
protože musíš bojovat.

Protože lidé jsou tupí a zlí,
k přírodě před nimi prcháme;
ale protože jsou i oběť a kořist,
život svůj za ně dáváme.

Tak dalas, nehezká Židovko malá,
zdolána vlastní vlastníků,
tak jsi se krasavicí stala
všech revolučních dělníků.

Nebyvši zrozena štíhlá
pro jednoho milence štíhlého,
stala ses věčnou milenkou
zástupu nekonečného,

svěťice, Roso!

Str. 203 *Amateras'-o-mikami*. Moravskoslezská revue 6, č. 3 (listopad 1909), str. 69—72 (*MSR*).

22 Susanoo,] Susano hrubý *MSR*; 41 byliny] byliny, *MSR*; 51 měli nebesům] museli nebesům *MSR*; 52 vylákat, usmířiti] vylákati a usmířit *MSR*.

Str. 207 *Judita*. Lidové noviny 17, č. 353 (24. prosince 1909), str. 24 (LN).

11 jej] ho LN; v LN tvoří verše 27–46 jeden odstavec; 43 přece] přec LN; 51 v mém nitru nerozlily] v mé nitro nevylévá LN; 53 otupily] otupěly BSŽ 1; 106 svá,] svá; LN; 146 chvástal] chvástal, LN.

Str. 213 *Lubuša*. Večery, č. 46 (16. listopadu 1912), str. 362–363 (V); věnováno Mikoláši Alšovi.

1 širým] širým V; 32 již] jíž V, BSŽ 1; 39 dala povolat lidu radou,] nechala povolat lidu radou BSŽ 1; 44 horoucněji,] horoucně BSŽ 1; 51 sen ten] ten sen V; 81 v pohledech žhavých] ve zraku žhavém V, BSŽ 1; 83 se třpytí jí ve vlasech plavých] třpytí se ve vlasu jejím plavém V, BSŽ 1.

Str. 217 *Mechtilda z Magdeburku*. Večery, č. 41 (12. října 1912), str. 321–322 (V).

Podnětem k básni byla vidění jeptišky Mechtildy z Magdeburku (žila asi v letech 1210–1283), zachycená bohatým básnickým jazykem, připomínajícím díla minnesängrů, v knize Das fließende Licht der Gottheit.

III (Nejsem k ničemu již...). — 27 pln chvatu] ve chvatu V, BSŽ 1.

Str. 223 *Vdova z Efesu*. Večery, č. 13 (22. března 1913), str. 110 až 111 (V), s podtitulem *Stará povídka*.

V básni je zpracován motiv známý z antiky, který se do evropských literatur dostal prostřednictvím Petroniovy novely z jeho románu *Saturae*.

181 Číhající] Čihající V; 204 jej] ho V.

Str. 231 *Jane Seymourová*. Večery, č. 11 (8. března 1913), str. 89. 11 Kateřina,] Kateřina BSŽ 1, BSŽ 2.

Str. 233 *Saskia van Uylenburgh*. Večery, č. 48 (30. listopadu 1912), str. 377–378 (V).

31 jediné] jedné V, BSŽ 1; 68 křížují] křížují V, BSŽ 1; ve V tvoří verše 79–84 jeden odstavec; 89 jak] jest V.

Str. 237 *Ženský portrét Gainsboroughův*. Lidové noviny 21, č. 74 (16. března 1913), str. 1 (LN).
verš 18 v LN chybí.

Str. 238 *Markýza de Pompadour*. Večery, č. 5 (25. ledna 1913), str. 41–42 (V).

I (Mademoiselle Poisson má oči, které zmatou...). — 6 větévka] větévka V, BSŽ 1.

II (Psi lovčí štěkají...). — 8 zámečku] d'Etioules V.

V (Tož touho, marna jsi...). — 11 věčný,] věčný V, BSŽ 1; 13 chvítí] chvítí, V; 24 drtící vše svými] hrající si s lidstva V; 25 sahá] sáhá V.

VI (Vše prohráno...). — 3 noc, v níž zle se svíjí] noci, v nichž se svíjí V; 17 chvilku] chvílku V, BSŽ 1.

Str. 246 *Kane*. Lidové noviny 18, č. 165 (18. června 1910), str. 9, s názvem *Šinžu*.

Str. 249 HORKÝ VAN A JINÉ BÁSNĚ

Koncem roku 1918 vydal Neumann u pražského nakladatele Ludvíka Bradáče knihu *Horký van a jiné básně*. Vyšla opět za výtvarné spolupráce Josefa Čapka, který byl autorem linoleorytu na obálce a předšádce a dvoubarevné litografie, přiložené jako frontispis. Zatímco obálka nesla jméno autora se zkráceným názvem sbírky *Horký van*, s podtitulem *Básně*, titulní list, kde byl již název úplný, obsahoval ještě rozmezí let, kdy básně vznikaly, 1910–1914, a místo a rok vydání, Královské Vinohrady 1918. Kniha vyšla ve formátu 16×24,5 cm a měla 44 stran. Obsahovala milostnou a intimní lyriku, jež vznikla na okraji ostatních básnickových knih v předválečných letech. Přesto však časové vymezení nebylo zcela přesné: nejranější báseň sbírky *Co by to bylo za život* otiskl Neumann pod názvem *Ženě* v Moravskoslezské revui v roce 1906 a také další dvě, *Vyznání* a *U gotické trosky*, vyšly časopisecky už v roce 1909, první v Lidových novinách, druhá v Lumíru. Dedikace, kde básník hovoří o dvojité kytici svých básní, již knihou *Horký van* složil nakladateli, i léta vzniku veršů 1910 až 1914 nabízejí srovnání s údaji o jiné Neumannově sbírce, o níž nacházíme zmínku v básnickově dopise V. Dykovi ze dne 7. 3. 1915 (Kor DNČ, 39–40). Neumann byl tehdy vyzván znovu k účasti o cenu Akademie; s Knihou lesů, vod a strání do soutěže jíti nemohl, protože ta zde dostala čestné uznání už v roce 1909, a o Nových zpěvech se jednak domníval, že by s nimi neuspěl, a jednak už v této době vyjednával s Borovým o jejich vydání. Protože se však konkursu chtěl zúčastnit („...vždyť u Akademie jde nám přece o peníze, a nikoli o čest...“), oznamoval příteli Dykovi, jehož žádal o zprostředkování, že sestavil „extra pro Akademii sbírku básní Prostá kytice. Je to třicet věcí původních a deset přeložených, většinou starší drobná lyrika“. Sbírkou byla přijata — její definitivní titul zněl *Prosté kytice* —, a jak oznámil Věstník České akademie téhož roku v čísle 8–9, str. 439 (listopad–prosinec 1915), obdržela třetí cenu (500 K), s vyloučením třetího oddílu překladů. V té době byl již Neumann na frontě, a proto nemohl vyhovět ani žádosti, aby podal o sbírce pro Věstník stručnou zprávu.

O rukopise není zpráv, ale v básnickově pozůstalosti v Literárním archívu Národního muzea je uložen rukopis jejího titulního listu:

Stanislav K. Neumann

PROSTÉ KYTICE

Básně

1910–1914

Lze se tedy domnívat, že alespoň část těchto básní převzal Neumann později do poválečné sbírky *Horký van a jiné básně*. Vznikla-li myšlenka sbírky *Prosté kytice* jen z podnětů ryze vnějších a patrně bez hlubšího kompozičního záměru, pak tento charakter provizornosti a jisté náhodnosti má i *Horký van a jiné básně*. To byl nejspíš jeden z důvodů, proč jej Neumann nepojal jako celek ani později do svých *Spisů*. Pouze jeho první část, *Horký van*, zařadil roku 1922 do *Knihy erotiky* jako její čtvrtý, předposlední oddíl, označený léty 1910–1914, jen s tím rozdílem, že báseň *Květy lásky* posunul v pořadí na předposlední místo a před ni vložil ještě další báseň *Smutný milenec*, jejíž první časopisecký otisk pochází však až z roku 1918, a že u dvou básní pozměnil titul z původního *Úsměv a Noci* na *Tvůj úsměv a Moje noci*. Kromě toho báseň *Vetřelcem* zařadil roku 1927 do pátého svazku svých spisů 1914–1918. Také do své antologie *Básně* z roku 1920 přijal do její první části, předznamenané vrocením 1896–1911, básně *Žpěv na hoře*, *Elegie*, *U gotické trosky* a *Básník* a do třetí části k veršům z let 1911–1918 pak báseň *Letní rozhovor ženy s mužem*.

V naší edici vychází *Horký van a jiné básně* v původním a úplném složení teprve podruhé. U desíti básní pojatých do *Knihy erotiky* (KE) řídíme se zněním tohoto třetího svazku Neumannových spisů a u dalších pěti jmenovaných jejich zněním z antologie *Básně* (BČ), zachovávající u básně *Žpěv na hoře* i její grafickou úpravu; byla tištěna na osu jak v časopise, tak v obou knižních vydáních. U ostatních čtyř básní (*Vyznání*, *Žářivá iluze*, *Po mnoha cestách*, *Praha*), které Neumann ponechal mimo rámec svých *Spisů*, vycházíme z textu původní sbírky *Horký van a jiné básně* (HV). V různocteních přihlížíme jak ke znění jednotlivých básní v uvedených knižních vydáních a v antologii *Básně* z r. 1928 (BDP), tak i k časopiseckým otiskům v *Lidových novinách* (LN), *Večerech* (V), v *Lumíru* (L) a ve *Zlaté Praze* (ŽP).

Str. 253 HORKÝ VAN

Str. 255 *Jak plavá broskev...* Večery, č. 15 (13. května 1911), str. 113 (V); KE, BDP.

9 dráždí, HV] dráždí V, KE, BDP; 10 sladce] jemně HV; 12 ženo.] ženo! HV.

Str. 256 *Tvůj úsměv*. Večery, č. 23 (8. července 1911), str. 177 (V); v HV s názvem *Úsměv*; KE.

3 jež hude] jež hude, V, HV; 7 který mne] jako když HV; 16 řehot, cval] řehot a cval HV; 23 svítí a zpívá] svítí i zpívá HV; 26 tak brzičko] jen tak brzy HV.

Str. 257 *Píseň poutníkova*. Lidové noviny 21, č. 86 (30. března 1913), str. 1 (LN); KE, BDP.

7 jsem div nezešílil] div jsem nezešílil LN; 14 znovu] znova LN; 22 kamen] kámen HV; v LN každý čtvrtý a osmý verš sloky se zarážkou.

Str. 258 *Moje noci*. Lidové noviny 18, č. 124 (7. května 1910), str. 9; v HV s názvem *Noci*; KE.

8 bázlivě] bojácně HV.

Str. 259 *Nezemru-li někde v mechu...* KE, BDP.

9 stínu] stínu, HV.

Str. 260 *Květy lásky*. Lidové noviny 18, č. 131 (14. května 1910), str. 9, s názvem *Naše květy*; KE.

Str. 261 *Kdyby to naše slunce...* Zlatá Praha 27, č. 20 (4. února 1910), str. 231 (ŽP), s názvem *Kdyby...*; KE.

4 dnem;] dnem, HV; 7 já] tu HV; 9 ještě jednu krůpěj světla] malou krůpěj svého světla ŽP; 11 do nitra vložil tobě, sladká ženo] do duše vložil jedné sladké ženě ŽP; 13 paškvil] paskvil HV; v ŽP verše 13–16 v závorce; 18 nikdy] nikde HV; 19 v duši] v nitru HV.

Str. 262 *Až zase...* Večery, č. 18 (4. května 1912), str. 137 (V); KE.

13 blesku] blesků HV; 14 jinačím] jinakém HV; 20 krůpějí...] krůpějí. HV; 21 pročistěno] pročištěno V, HV.

Str. 263 *Co by to bylo za život...* Moravskoslezská revue 3, č. 10 (červenec 1907), Beletristická příloha, str. 78 (MSR), s názvem *Ženě*; KE.

5 kdyby] kdybychom HV; 6 my měli vše, co mohou dáti] vše měli, co dát mohou HV; 12 nikdy] nikdo MSR; 15 co sobě jsme a co jsme světu] čím sobě jsme a čím jsme světu HV; 16 vzteklých] vzteklých, HV; 18–19 tvrdí: platíme] tvrdí. Platíme HV.

Str. 264 *Připomenutí*. Lidové noviny 21, č. 300 (2. listopadu 1913), str. 1 (LN); KE.

4 celou tvář] svou tvář celou *LN*] celou tvář svou *HV*; 7 venku neroste-li] venku-li neroste *LN*.

Str. 265 JINĚ BÁSNĚ

Str. 267 *Elegie*. Lidové noviny 18, č. 283 (15. října 1910), str. 9 (*LN*); *BČ*.

4 od věků stejné;] od věku stejné, *HV*; 8 starým; —] starým — *HV*; 12 výši;] výši, *HV*; 16 pláštěm; —] pláštěm — *HV*; 18 příčin] přímo *HV*; 24 vítěz; —] vítěz — *HV*; 26 zapsal kdysi] zapisuje *HV*; 28 duší] myslí *HV*; 30 žítím] žítím *LN*.

Str. 269 *U gotické trosky*. Lumír 38, č. 3 (16. prosince 1909), str. 113–114; *BČ*.

27 lysé] lysé, *HV*; 30 vínko] víno *HV*; 40 tam] tu *HV*; 42 odvrací;] odvrací, *HV*; 55 odrazí] odhalí *HV*; 57 jež] jichž *HV*; 58 kříž...] kříž, *HV*.

Str. 272 *Žpěv na hoře*. Lumír 38, č. 8 (19. května 1910), str. 351 až 352 (*L*); *BČ*.

4 vlahá;] vlahá — *HV*; 7 hvězdy] lesy *L*, *HV*; 9 zachvěje] zasměje *HV*; 12–13 veselost. Ostatní] veselost, ostatní *HV*; 15–16 ejaja! Vesmír] ejaja, vesmír *HV*; 16 slavnost.] slavnost! *HV*; 19 Že jsi] Že si *L*, *HV*, *BČ*; 39 není to zmar] nikoli zmar *HV*; 43 zapalující] spalující *HV*; 44 s ní...] s ní — *HV*; 56 tancoval.] tancoval! *HV*.

Str. 275 *Básník*. Večery, č. 47 (23. prosince 1911), str. 389 (*V*); *BČ*.

4 slovy;] slovy: *HV*; 8 a západnímu nachu,] i západnímu nachu — *HV*; 10 neboť] Neboť *HV*; 11 rozletíš] rozběhneš *HV*; 13 klidem;] klidem: *HV*; 25 smutku] smutku, *V*; 26 skonání,] skonání — *HV*; 28 neboť] Neboť *HV*; znovu] znova *V*; 35 vlaštovka] vlaštovka *HV*.

Str. 277 *Vyznání*. Lidové noviny 17, č. 100 (10. dubna 1909), str. 9 (*LN*).

2 se hněvem zřím] nenávidím *LN*; 3 vzteky] hněvy *LN*; 4 myšle- nek] myšlének *LN*; 10 hlín,] hlín; *LN*; 12 dán,] dán; *LN*; 14 smysl- nou lstí] smyslností *LN*; 15 božího syna] „božího syna“ *LN*; 19 gestem] před gestem *LN*; 21 za nimi] pod nimi *LN*.

Str. 278 *Žářijová iluze*. Lumír 39, č. 2 (18. listopadu 1910), str. 59 (*L*).

2 čedičových] modrošedých *L*; 3 římsy] řimsy *L*; 10 topornou,] topornou; *L*; 11 tré schodů] pár schodů *L*; 14 girlandy,] girlandy; *L*; 18 mém,] mém; *L*; 23 buků] buku *L*.

Str. 279 *Po mnoha cestách*. Lidové noviny 22, č. 149 (31. května 1914), str. 1 (LN).

2–3 podávají měkké] podávají. Měkké LN; 10–11 dechem. Nemohu] dechem; nemohu LN; 12 ve dně] na dně LN; 13 jiní:] jiní; LN; 15 podávati] podati LN; 22 poněvadž] protože LN.

Str. 280 *Letní rozhovor ženy s mužem*. Večery, č. 34 (16. srpna 1913), str. 281–282 (V); BČ, BDP.

32 příboje] příboje, HV; verše 31–38 tvoří ve V jeden odstavec; 38 šťastný] šťasten HV; verše 45–53 tvoří ve V jeden odstavec; 58 nic,] nic; V; 59 či nad] nad V; 64 důvěřivá a] důvěřivá, HV; 69 žití] žití V; ovoce;] ovoce, V, HV; 72 tance] tanec HV; 73 jest...] jest. HV; 81 opojení] opájení HV; velebný,] velebný HV; 86 přej!] přej, HV; 93 jest] je HV; 95 ostatní] ostatní je HV; 96 děj ten] ten děj HV.

Str. 284 *Vetřelcem*. Lidové noviny 22, č. 142 (24. května 1914), str. 1; 1914–1918 (Výchozí text).

13 se všemi sterými věcmi ostatními] se všemi ostatními sterými věcmi HV.

Str. 285. *Praha*. Lidové noviny 22, č. 45 (15. února 1914), str. 1 (LN); v HV za básní datace 1914.

6 jména.] jména LN; 8 zvuku,] zvuku; LN; 12 špatný] vládní LN; veršem 17 začíná v LN nová sloka; 22 i zlatou nad chátou...] mi zlatou nad chátou. LN; 26 s černou Táňou popíjí] s černoobláskou svou popíjí LN.

Str. 287 Z KNIHY EROTIKY

Už z programu Spisů Stanislava K. Neumanna, otištěném v Červnu 3, 1920–21, str. 504, bylo patrné, že jejich druhým svazkem, jímž byl výběr milostné lyriky z celé jeho předválečné tvorby, nazvaný *Kniha erotiky*, zamýšlí Neumann vytvořit milostný pandán k ostatním knihám z tohoto období, aby tak podal jeho ucelený obraz. Kniha erotiky vyšla na sklonku roku 1922 v pražském nakladatelství Aloise Srdce v nákladu 2000 výtisků, ve formátu 13,5×21,5 cm, s jednoduchou obálkou, tedy v podobě – až na barvu obálky, tentokrát terakotové –, jakou měly už oba předcházející svazky básnickových Spisů. Vročení 1895–1914, uvedené na titulním listě hned za názvem, označovalo časové rozpětí, kdy básně vznikaly, a vročením byly předznamenány i jednotlivé oddíly, podobně jako u předcházející *Knihy mládí a vzdoru*.

Ani tentokrát si Neumann neodpustil kritické slovo úvodem na adresu vlastní tvorby; v básni *Epilog z 1922*, uvádějící celý výbor,

charakterizoval trochu nostalgickým, trochu sebeironizujícím tónem svůj vztah k ranějším veršům i své současné životní stanovisko:

My žili a se lopotili
tvar lyrický dát prožitému.
Leč to, co nejprudčej jsme žili,
teď rovno kvítí sušenému.

Jen divíš se, že to vše kdysi
na slunci svítilo a vřelo,
že k hodům plnilo to mísy
a srdce že tím krvácelo.

Již nebudeme strun svých ladit
k milostným písním. Vyvětrají.
A srdce? Dává se jen hladit,
skeptické srdce po mumraji.

První dva oddíly knihy, označené léty 1895–1897 a 1898–1902, obsahovaly milostné verše z básnickových mladistvých knížek (*Jsem apoštol nového žití*, 1896, *Apostrofy hrdé a vášnivé*, 1896, *Satanova sláva mezi námi*, 1897, *Sen o zástupu zoufajících a jiné básně*, 1893) a souvisely tak přímo s prvním svazkem Spisů, *Knihou mládí a vzdoru* (1920), jež shrnovala básně z týchž sbírek, ovšem v širším tematickém záběru. Do dalších oddílů *Knihy erotiky* zařadil Neumann už verše z doby svého moravského pobytu: do třetího, 1904–1906, básně z *Hrsti květů z různých sezón* (1907) a do čtvrtého, 1910–1914, verše z *Horkého vanu* (1918) a báseň *Smutný milenec*, jejíž jediný otisk, časopisecký, pochází však až z roku 1918; závěr sbírky tvořil cyklus japonik *Třešňový sníh* s vrocením 1911.

V souhlase se zásadou chronologického řazení vrátili jsme v naší edici verše prvních čtyř oddílů do celků původních sbírek, v nichž vyšly knižně poprvé, a v poznámkách k nim také registrujeme všechny změny, k nimž došlo od časopiseckého uveřejnění až po konečné znění v *Knize erotiky*. Do tohoto oddílu pak zařazujeme jen ty básně, které byly v *Knize erotiky* tištěny knižně poprvé, to jest *Smutný milenec* a japonika *Třešňový sníh*.

Str. 289 *Smutný milenec*. Z oddílu 1910–1914 (KE). Cesta 1, č. 10 (2. srpna 1918), str. 253.

Str. 291 TŘEŠŇOVÝ SNÍH

Japonské umění začalo pronikat do povědomí evropského publika už od druhé poloviny 19. stol. a jeho vliv zejména na moderní malíř-

ství, například na vznik plakátu (Toulouse-Lautrec), je nepochybný. Zájem o Japonsko ještě stoupl v letech rusko-japonské války (1904 až 1905), kdy se přestal omezovat jen na okruh umělecké problematiky a rozšířil se na oblast celého japonského životního stylu, sociálních vztahů ap. V té době, přesněji od roku 1907, setkáváme se s touto tematikou také u Neumanna. Už z jeho první stati *Všelicos o výtvarném umění* (Pozor 14, č. 248, str. 2–3, 21. prosince 1907), zařazené později do knihy *Přede dveřmi Pantheonu* (1911) pod názvem *O umění japonském a západním*, je zřejmé, že básníka zaujala zpočátku především společenská funkce japonského umění, představujícího nedílnou, neodmyslitelnou součást japonského života. Toto pojetí bylo Neumannovi blízké, protože také on sám se stále znovu vracel k problému popularizace umění, vzájemného vztahu umělce a společnosti, k otázce aktivního podílu umění při „zestetizování lidu“. Odtud také jeho propagace grafiky a užitého výtvarného umění i krásných tisků, které jako věci běžné denní potřeby mohou neustále kultivovat smysly moderního člověka. O intenzivnosti básníkovy zájmu svědčí okolnost, že japonské ohlasy nacházíme v celé jeho tvorbě; jednak ve statích, zabývajících se často až s překvapující detailností nejrůznějšími specifickými otázkami japonského umění (série článků o japonském divadle, malířství a literatuře) i společenského života (o sociálním postavení japonských žen), jednak jako drobné reminiscence v prózách, vybavujících ve čtenáři někdy jen názvem vzpomínku na tradiční motivy japonského malířství (*Píseň ke chvále rybářů*, *Píseň ke chvále vody* ap.), nebo konečně — vedle uceleného cyklu *Třešňový sníh* — také jednotlivými básněmi ve sbírkách, na nichž v té době pracoval (*Vzpomínka v den šerý*, *Amateras'-o-mikami*, *Kane*, zde str. 180, 203, a 246). Všechny tyto stopy v Neumannově díle spolu s citovanými prameny a připojovanými seznamy cizojazyčných publikací jsou důkazem, že tu nešlo jen o náhodnou pozornost, ale že básník s horlivým zaujetím jemu vlastním pečlivě sledoval nejnovější edice odborné literatury, bibliofilie a reprodukce předních evropských nakladatelství, i když tu nadšení sběratele značně přesahovalo finanční možnosti básnickovy. Zde také našel inspirační zdroj svých básnických japonerií. Ukazuje na to jeho korespondence s přáteli bibliofily (srv. nedatovaný dopis A. Lhotovi: „...píšeš, že Tě ta japonika z Hamelangu nakladatelství zklamala... Tož mi je pošli, potřebuji jich z literárních důvodů a objednal bych si je později stejně...“) i jiná, průkaznější okolnost: že totiž některých konkrétních fakt ze svých speciálních statí či uváděné pramenné literatury využil později jako motivického podkladu k jednotlivým básním. Jednu takovou paralelu nacházíme například mezi stručnou zmínkou v článku *Umění japonské. I. Malířství* (Český bibliofil, č. 2–3, str. 32–37 ze srpna–září 1910) o smyslu Japonců pro neporušenou krásu přírody, který je vede k tomu, že „kupují za drahé peníze balvany z řeky Širakawy, poněvadž vidí, co žádný dospělý Evropan — děti snad ano — by nepostřehl: jejich krásu“,

a mezi sonetem *Kámen* z Třešňového sněhu (zde str. 309), vystavěném na stejném motivu. Jinou analogií je příběh o potrestané marnotratnosti malíře Ogaty Korina, jež připomněl Arnošt Hofbauer ve své studii *Žaponské umění*, otištěné v posledním čísle *Volných směrů* 12, 1908–1909, str. 281–356. Neumann toto číslo recenzoval (*Volné směry žaponskému umění*, *Lidové noviny* 17, č. 66, str. 5 ze 7. března 1909) a onen drobný příběh mu dal později podnět k básni *Ogata Korin* (zde str. 329). Vracel-li se pak Neumann nejčastěji ke dvěma jménům, k Ogatu Korinovi, mistru japonského laku, proslulému hlavně svými rostlinnými a krajinnými stylizacemi, a k Utamarovi, jenž do centra své tvorby postavil ženu, a to především ženu-kurtizánu, vzdělanou a kultivovanou oiran, zasvěcenou do všech jemností ženské svůdnosti, bylo to proto, že u nich nalézal onu „hlubokou smyslnost v širokém smyslu“, v níž spatřoval „základ tvůrčí schopnosti japonských umělců“ a která charakterizovala i jeho sbírky z těchto let.

Neumann pomýšlel nepochybně při svých básnických japonikách již od počátku na samostatný celek; otiskoval je v *Lidových novinách* (*LN*), *Moravskoslezské revui* (*MSR*) a *Večerech* (*V*) v letech 1909–1911 (jejich jádro, 12 básní, vzniká v roce 1910, kdy Neumann uveřejňuje také většinu svých statí o japonském umění), nejčastěji po skupinách a pod společnými názvy *Japonika*, *Ohlasy japonské erotiky* nebo přímo pod titulem *Ž knihy Třešňový sníh*. Základem našeho vydání, pokud jde o uspořádání a výchozí text, je jeho podoba z prvního knižního vydání *Knihy erotiky* z roku 1922 (*KE*), s přihlédnutím k otiskům v uvedených časopisech.

Str. 293 *Žlý kohout*. *Moravskoslezská revue* 6, č. 9–10 (únor 1910), str. 261 (*MSR*), s názvem *Ohlasy japonské erotiky, I*.

5 rozechvělou,] rozechvělou *MSR*; věta,] věta *MSR*.

Str. 294 *Jak rybník v Curugi...* *Moravskoslezská revue* 6, č. 9–10 (únor 1910), str. 261 (*MSR*), s názvem *Ohlasy japonské erotiky, II*; *Dějiny ženy II*, str. 190–191, bez názvu.

7 jeřáb *MSR, KE*] jestřáb *DŽ*.

Str. 295 *Na mijakeské pláni*. *Moravskoslezská revue* 6, č. 9–10 (únor 1910), str. 262 (*MSR*), s názvem *Ohlasy japonské erotiky, III*.

4 jeho... kolébání.] její... kolébání? *MSR*; 10 a vlas má černý jako černé ledví] a vlasy černé má jak černé ledví *KE*; 14 běží!] běží. *MSR*.

Str. 296 *Lidské řeči*. *Moravskoslezská revue* 6, č. 9–10 (únor 1910), str. 262–263 (*MSR*), s názvem *Ohlasy japonské erotiky, IV*.

6 v divoké] ve prudké *MSR*.

Str. 297 *Támana ze Suje*. Moravskoslezská revue 6, č. 9–10 (únor 1910), str. 263 (*MSR*), s názvem *Ohlasy japonské erotiky*, *V*.

1 Líbezná dívka] Oh, slíčná dívka *MSR*; 6 neb] či *MSR*; 12 slíčná] slíčná *MSR*.

Str. 298 *Touha*. Lidové noviny 18, č. 84 (26. března 1910), str. 9 (*LN*).

13 připoutám] připoutám, *LN*.

Str. 299 *Ofuži*. Večery, č. 4 (25. února 1911), str. 25 (*V*), spolu s básní *Cukaki* pod názvem *Ž knihy Třešňový sníh*.

13 dýmčičky své] dýmky něžně *V*; 14 umělec] umělci *V*.

Str. 300 *Oklamaná*. Lidové noviny 18, č. 96 (9. dubna 1910), str. 9 (*LN*).

2 jehnědu,] jehnědu; *LN*; 4 něžných] vřelých *LN*.

Str. 301 *Cukaki*. Večery, č. 4 (25. února 1911), str. 25 (*V*), spolu s básní *Ofuži* pod společným názvem *Ž knihy Třešňový sníh*.

5 samuraj] rytíř *V*; 7 však ještě nezlíbal] dnes ještě nelíbal *V*; 11 dí] děl *V*.

Str. 302 *Po hostině*. Lidové noviny 17, č. 271 (2. října 1909), str. 9 (*LN*), spolu s básněmi *Halucinace* a *Kancléř Mičizane v Kjúšú* pod společným názvem *Japonika*.

1 Dozněla koto] Dozněly koto *LN*; 2 géše] gejša *LN*; 9 Noc mléčná vějířem svým něžně mává] Je mléčná noc. A vějířem svým mává *LN*; 10 čela,] čela. *LN*; 11 noc sladká... Ale sladší] Je sladká noc... Však sladší *LN*; 12 hedbáv] hedváb *LN*.

Str. 303 *Útěcha*. Lidové noviny 18, č. 84 (26. března 1910), str. 9 (*LN*).

4 zbledlé květy] květy zbledlé *LN*.

Str. 304 *Žrcadlo*. Lidové noviny 18, č. 56 (26. února 1910), str. 9 (*LN*).

I (Obraze lunny...). — 9 nejvíce jsa spřátelený] nejvíce ty, spřátelený *LN*; 12 nachu.] nachu... *LN*;

II (Když samuraj navrátil se...). — 3 cukrovinky,] cukrovinky *LN*; 8 je to] je ten *LN*;

III (V Haketě...). — 4 v dešti krásná ve svém přísném] v dešti bouří krásná v přísném *LN*.

Str. 307 *Saigjó Hóši, básník*. Lidové noviny 18, č. 269 (1. října 1910), str. 9 (*LN*).

2 dala,] dala; *LN*; 3 milovala] znala *LN*.

Str. 309 *Kámen*. Lidové noviny 18, č. 84 (26. března 1910), str. 9 (LN).

2–3 mnoha. Skrznaskrz] mnoha: skrznaskrz LN; 4 nebyla,] nebyla; LN; 13 prostinkou] prostičkou LN.

Str. 310 *Kancléř Mičizane v Kjúšú*. Lidové noviny 17, č. 271 (2. října 1909), str. 9 (LN), spolu s básněmi *Po hostině* a *Halucinace* pod společným názvem *Japonika*.

2–3 neosvítí. Jak] neosvítí; jak LN; 4 proraziti] prolomiti LN; 6 jíní,] jíní; LN; 8 stanovišti!] stanovišti. LN; 9–10 Žil v nádheře jsem, v lesku, v krásných šatech. Teď] Já v nádheře žil, v lesku, v krásném šatu; teď LN.

Str. 311 *Halucinace*. Lidové noviny 17, č. 271 (2. října 1909), str. 9 (LN), spolu s básněmi *Po hostině* a *Kancléř Mičizane v Kjúšú* pod společným názvem *Japonika*.

1 mnohý dojat] mnohý, dojat, LN; 5 sova,] sova LN; 8 snad větrem] od větru LN; 11 jak] jež LN.

Str. 312 *Výlet*. Lidové noviny 18, č. 96 (9. dubna 1910), str. 9 (LN).

2 kochati:] kochati; LN; 8 půvabů, jež] půvabu, jenž LN; takřka] skoro LN.

Str. 313 B Á S N Ě K N I Ž N Ě N E V Y D A N Ě

Do závěrečného oddílu svazku jsme zařadili verše, které Neumann otiskoval v tomto období v různých časopisech a nepojal je ani později do žádné ze svých knih. Rozčlenili jsme je podobně jako v Básních I bez ohledu na časovou či tematickou příbuznost s jednotlivými sbírkami na vlastní lyriku a na epigramy a verše satirické. Většinu druhé části tvoří drobná tříšť, která zůstala stranou, když básník pořádal oddíl Epigramů a satir své knihy *Hrst květů z různých sezón*. Také zde jde většinou o verše, jimiž Neumann vyplňoval časopis *Šibeničky* v době, kdy jej redigoval.

I

Str. 317 *Písně*. Moderní život 2, č. 2 (únor 1903), str. 34–35. Podepsáno *Theodor Lokalides*.

Str. 317 I (Kreténkové hlavy sestrčili...)

Str. 318 II (Žluté listí žárlivosti...)

Str. 319 *Nad zločinem!* Moderní život 2, č. 4 (duben 1903), str. 105–106. Podepsáno *Theodor Lokalides*.

- Str. 319 I (Dvě andělů jde v zápas o mou duši...)
 Str. 320 II (Oh, kdybych dovedl odejít...)
 Str. 321 III (O bílý prapor sladké anarchie...)
- Str. 322 *Verše*. Moderní život 2, č. 8 (říjen 1903), str. 201–202.
 Str. 322 I (Kdo mnoho viděl, mnoho trpí...)
 Str. 323 II (Nerozumím počestným ženám...)
- Str. 324 *Bílý a perversní květ*. Šibeničky 3, č. 7 (1. února 1907), str. 3.
 S kresbou V. H. Brunnera.
- Str. 325 *Ve skleníku*. Lidové noviny 18, č. 207 (30. července 1910), str. 9.
- Str. 327 *Zelený pták*. Lidové noviny 18, č. 353 (24. prosince 1910), příloha Dětem, str. 2 (LN); Rudé právo 2, č. 302 (25. prosince 1921), Dělnická besídka, str. 2 (RP); Kohoutek 1, č. 1 (15. října 1922), str. 1 (K); Kalendář komunistický na rok 1924, str. 100. — Výchozí text LN.
- 4 povídám!] povídám. K; 22 nám] k nám RP, K.
- Str. 328 *Váza z Damašku*. Večery, č. 30 (26. srpna 1911), str. 233.
 Podepsáno SKN.
- Str. 329 *Ogata Korin*. Večery, č. 8 (24. února 1912), str. 57–58.
 Ogata Korin (1640–1716), zakladatel malířské školy, proslavené hlavně pracemi lakovými a kovoryteckými, je jedno z jmen japonských umělců, s nímž se u Neumanna setkáváme nejčastěji. Básníka okouzloval tento rokokový malíř především proto, že v jeho tvorbě nacházel bohatý obraz tehdejšího života, že se v ní odrážely názory i životní požadavky současného japonského světa. „V tomto orientálně marnotratném a divokém mistru je vše a jím vše se stává svérázným...“, napsal o něm ve stati Umění japonské. I. Malířství (Český bibliofil, č. 2–3, str. 32–37, ze srpna–září 1910).
- Str. 334 *Impertinence*. Lidové noviny 20, č. 82 (24. března 1912), str. 1.
- Str. 335 *V dešti*. Lidové noviny 20, č. 101 (14. dubna 1912), str. 1.
- Str. 337 *Podzimní stesk*. Lidové noviny 20, č. 268 (29. září 1912), str. 1.
- Str. 339 *Hořké sloky*. Lidové noviny 20, č. 295 (26. října 1912), str. 1 (LN) s názvem *Říjnová vzpomínka*; Matice svobody 16, č. 12

(8. října 1919), str. 89 (*MS*). Druhý otisk k 10. výročí Ferrerova zavraždění. Výchozí text *MS*.

Francisco Ferrer y Guardía (1859–1909), španělský pedagog, byl známou postavou revolučního hnutí. Učil v Paříži a v Barceloně, kde roku 1901 založil školu Escuela Moderna, budovanou na progresivních vyučovacích metodách; byl propagátorem Volné myšlenky, jejíhož kongresu v Praze se zúčastnil. Pracoval v anarchistickém hnutí, byl podezřelý z účasti na atentátu na španělského krále Alfonsa XIII. v roce 1906 a nakonec 13. října 1909 popraven jako domnělý osnovatel protiklerikálního vzbouření v Barceloně,

5 čas:] čas; *LN*; 6 nevěří snad ni ten, kdo jím byl ponížen,] nevěří ani ten, kdo v něm byl ponížen. *LN*; 7 neb tichou legendu] A tichou legendu *LN*; 8 Francisco] Francesco *LN*; 17 Sen] sen *LN*.

Str. 340 *Hořký den*. Lidové noviny 20, č. 357 (29. prosince 1912), str. 1.

Str. 341 *Přiznání*. Večery, č. 2 (4. ledna 1913), str. 17.

Str. 343 *Sloky*. Lidové noviny 21, č. 18 (19. ledna 1913), str. 1.

II

Str. 347 *Vzdechy konzervativního*. Výkřiky 1, č. 2 (5. prosince 1903), str. 1. Podepsáno *Kozonoh*.

Str. 349 *Co je komu po tom?* Výkřiky 1, č. 3 (12. prosince 1903), str. 1. Báseň doprovází kresba F. Gellnera.

Národní politika se na konci roku 1903 podrobně zabývala dvěma aristokratickými procesy: podrobně komentovala po dva měsíce trvající berlínský proces mezi větvemi polského šlechtického rodu Kwileckých, v němž šlo o údajné podvržení syna – dědice rodového majetku. Neumann ale asi spíše naráží na druhý proces, zahájený pozůstalými po hraběti Harbuval-Clamaré, jenž po automobilové havárii uzavřel na smrtelné posteli sňatek se zpěvačkou Vandou Blomsteinovou, herečkou divadla Na Vídeňce, a učinil ji univerzální dědičkou.

Str. 350 *Zelení a černožlutí*. Šibeničky 2, č. 2 (1. února 1906), str. 5. Podepsáno *Kozonoh*.

Neumann svou básní komentoval polemické články Josefa Laichtera a Arnošta Procházky o společenském působení literatury a o spisovatelově odpovědnosti, otiskované na stránkách Naší doby a Moderní revue, k nimž se později připojil také mj. Jindřich Vodák v Čase a F. X. Šalda ve Volných směrech. Impuls k diskusi dal Laichter svou

recenzí nových knih (Naše doba 13, č. 1, str. 65, 20. října 1905); varoval tu před negativním vlivem domácí i překládané dekadentní literatury, která ohrožuje „duchovní zdraví národa“ a jejímž produktem je i „moderní pohlavní rozháranost“. Postavil zde Wildovu Salome a Obraz Dorianu Graye jako „eminentní projevy chorobného umění“ do protikladu s knihou Moje království nebeské rakouského spisovatele-autodidakta Petra Roseggera (1843–1918), jež byla náboženským vyznáním tohoto autora moralizujících románů, psaných v duchu lidových vyprávění, hluboce věřícího katolíka, obracejícího se však pro výklad evangelia k protestantismu; Laichter v ní spatřoval – byla ostatně jako Roseggerovy názory vůbec často citována v realistickém tisku – projev „silně cítěné potřeby opravdového, a tudíž i vyššího života.“ Ve dvou obsáhlých článcích, Hlasatelé prostřednosti (Moderní revue, sv. 17, č. 3, str. 55–63, 8. listopadu 1905) a Sexuelní problém a moralistní mor (tamtéž, č. 4, str. 94–98, 8. prosince 1905), odmítl Arnošt Procházka Laichtrovu snahu uplatňovat na literaturu jiná kritéria – ať už politická nebo morální – než umělecká, háje právo na svobodu zobrazování všech oblastí lidské zkušenosti, i oblasti sexuální. Druhého Procházkovy článku se týká Neumannova narážka na Krafft-Ebinga (1840–1902), vídeňského profesora psychiatrie a autora knih z oboru sexuální psychopatologie.

Str. 351 *Leda*. Šibeničky 2, č. 2 (1. února 1906), str. 6. Podepsáno *Kozonoh*.

Leda byl pseudonym královéhradeckého advokáta Eduarda Lederera (1859–1944), spisovatele a satirika. Neumann uveřejnil v Anarchistické revui (1, č. 2, str. 42–44, srpen 1905) článek Parlamentní politika, obsahující kritiku jeho fejetonů Pražské polemiky, otištěných téhož roku v Osvětě. Označil ho tu za typ, ztělesňující prostřednost soudobého pokrokářství, které je překážkou skutečným výbojům, kterému stačí jen osvojit si „snůšku běžných pokrokových hesel... a přistoupí-li k tomu žurnalistická pohotovost, jest pokroková veličina mit Sack und Pack vypravena pro kariéru v provincionální žurnalistice“. Báseň je součástí polemiky, která poté proběhla na stránkách časopisů Anarchistická revue a Jiskra.

Str. 352 *Naše tisková svoboda*. Šibeničky 2, č. 4 (1. dubna 1906), str. 2. Podepsáno *S*.

Str. 353 *Časový epigram*. Šibeničky 2, č. 4 (1. dubna 1906), str. 2. Podepsáno *S*.

Str. 354 *České zábavy*. Šibeničky 2, č. 4 (1. dubna 1906), str. 2. Podepsáno *S*.

Jde o starší kampaň Katolických listů z roku 1900, obnovenou

Národními listy roku 1906. Bylo to širší nacionalistické a klerikální tažení proti Masarykovi, který byl mimo jiné viněn ze změny českého jména Masařík (jak bylo uvedeno v matrice) na poněmčelý Masaryk (jak zní v křestním listě). Srv. Národní listy a Čas z března 1906.

Str. 355 *Zase jiný ortel*. Šibeničky 2, č. 4 (1. dubna 1906), str. 2. Podepsáno *Kozonoh*.

Báseň se vztahuje k aféře kolem básnické sbírky Adamovské lesy (1905) moravského spisovatele Josefa Holého. Sbírka vzbudila svým obsahem nelibost zemské školní rady, která zavedla s básníkem disciplinární řízení pro závadnost knihy z hlediska mravního a náboženského (Holý byl tehdy profesorem na dívčím ústavu Vesna); průhledné narážky na spisovatelku Růženu Svobodovou, které byly v Holého sbírce, vedly současně k prohlášení skupiny spisovatelů (Jaroslava Kvapila, F. V. Krejčího, J. S. Machara, Antonína Sovy a F. X. Šaldy), otištěném v Čase z 23. února 1906 (knižně F. X. Šalda, Kritické projevy 7, str. 443), v němž byla kniha odsouzena jako „triviální zboží na senzaci vypočtené“, zároveň však v něm byl odmítnut postup úřadů proti Holému, který jako „literárně činný učitel má právo na volný projev svého talentu a nemá být volán k zodpovídání nadřízenými úřady“. Neumann, do jehož časopisů Holý také přispíval, zasáhl do diskuse několika články, odhalujícími pozadí tohoto maloměstského skandálu (srv. např. Nový zápach z Moravy, Nová Omladina 1, č. 8, str. 1, 24. února 1906).

Str. 356 *Úsudek*. Šibeničky 2, č. 4 (1. dubna 1906), str. 6. Podepsáno *Šibeničky*.

Neumann básní reagoval jednak na částečnou konfiskaci předcházejícího čísla Šibeniček, jednak vůbec na útoky české měšťácké veřejnosti, jimž byl list vystaven.

Str. 357 *Poslanec z markrabství*. Šibeničky 2, č. 4 (1. dubna 1906), str. 8. Podepsáno *Sigma*.

Neumann měl patrně na mysli článek o skandálním poměru hodonínského starosty Ammera s jakousi slečnou Herronovou, o němž 9. března 1906 psala brněnská Rovnost. Byl to zřejmě široce známý skandál, rozdmýchávaný navíc proto, že šlo o zuřivého německého nacionalistu.

Str. 358 *Proč jen vlády z nahé pravdy...* Šibeničky 2, č. 5 (1. května 1906), str. 4, bez názvu. Podepsáno *S*.

Str. 359 *Nedělej mně děti...!* Šibeničky 2, č. 5 (1. května 1906), str. 2. Podepsáno *Sigma*.

Str. 360 *U dveří mně žebrák skuhral...* Šibeničky 2, č. 6 (15. května 1906), str. 6, bez názvu. Podepsáno S.

Str. 361 *Svatba*. Šibeničky 2, č. 7 (15. června 1906), str. 4. Podepsáno Kozonoh.

Epigram se vztahuje ke svatbě dvacetiletého španělského krále Alfonse XIII. s anglickou princeznou Viktorií, Evženií 31. května 1906, při níž došlo k atentátu na Alfonse. Pokus se nezdařil — a k tomu zřejmě míří slova 10. a 21. verše.

Str. 362 *Koncentrace*. Šibeničky 3, č. 1 (15. října 1906), str. 11. Podepsáno Sigma.

Str. 363 *Rovnost*. Šibeničky 3, č. 5 (15. prosince 1906), str. 12. Pod podpisem Sigma je v závorce poznamenáno: „*Dle francouzského*“.

Str. 364 *Depeše a glosy*. Moravskoslezská revue 4, č. 6 (březen 1908), str. 239. Podepsáno St. K.

Impulsem k prvnímu epigramu byla poznámka Arnošta Procházky Co nejlouběji dole... v Moderní revui (sv. 20, č. 5, str. 321, leden 1908), v níž přiřadil Neumannův článek Poznámky k literární činnosti F. V. Krejčího z Moravskoslezské revue (4, č. 4, str. 155–157, leden 1908) „k výkonům naší literární, nejčernější Afriky“, když se v něm Neumann v souvislosti s celkovým hodnocením české literární esejistiky zmínil několika kritickými slovy také o autorech Moderní revue, Karáskovi, Martenovi a Procházkovi. Neumann odpověděl vedle tohoto epigramu ještě článkem Tribuna (Moravskoslezská revue 4, č. 5, str. 200, únor 1908), v němž se distancoval od současných tendencí Moderní revue, s odůvodněním, že nyní již „jeho zájem, ať pozitivního, ať negativního rázu, hledí jinam“; diskuse poté ještě pokračovala v dalších číslech obou časopisů. — Druhým epigramem reagoval Neumann na článek Literární centralizace, otištěný v Novině v rubrice Naše literární bolesti (1, č. 3, str. 81–84, 14. února 1908; knižně Kritické projevy 7, str. 24–28), v němž se Šalda zamýšlel nad nezdravou koncentrací literárního života do Čech a zvláště do Prahy. Upozorňoval, že vhodným korektivem by tu mohli být moravští spisovatelé, kdyby v jejich dílech, jak se to jeví například v prózách bratří Mrštíků, nepřevládala stále ještě „pražská kavární inspirace“ nad usilím postihnout specifický charakter svého kraje.

Str. 365 *Epigramy*. Moravskoslezská revue 4, č. 7 (duben 1908), str. 280. Podepsáno SKN.

Mottem prvního epigramu je název dramatu Jaroslava Marii (1870–1942), uvedeného v roce 1908; hlavní postavou chaotického

děje z doby nedávné ruské revoluce je mladá anarchistka, dcera státního zástupce.

V druhém epigramu ironizuje Neumann Macharovu prózu „Řím“, v níž vystupuje ruská anarchistka Sofie Petrovna jako básníková průvodkyně po římských památkách; viz též pozn. ke str. 173.

Str. 366 *Žofín*. Humoristické listy 51, č. 21 (15. května 1908), str. 243. Podepsáno *Apostata*.

Celkovým smyslem je báseň zaměřena proti českým pozitivním politikům, kteří se snažili vyvážit svůj umírněný postoj vůči Vídni deklarativními prohlášeními a protesty, k nimž svolávali schůze a tábory lidu obvykle na Žofín, středisko pražského společenského života. Neumann tu jmenovitě připomíná Hlinkovy žofínské projevy na obranu Slováků po krvavém masakru 27. října 1907 v Černové, k nimž dal podnět maďarský biskup Sándor Párvy (1848–1919), neblaze proslulý pronásledováním slovenských kněží, dále delší polemiku o vztahu moderního člověka k náboženství, kterou vedl katolický kněz Alois Jemelka (1862–1917), náboženský spisovatel a misijní kazatel, s T. G. Masarykem (1850–1937) a jež probíhala jak v tisku (srv. např. Masarykův spisek V boji o náboženství, Praha 1904, a Jemelkovu odpověď Masarykův boj o náboženství, Praha 1905), tak na veřejných schůzích.

Str. 368 *Muziky, muziky...* Humoristické listy 51, č. 29 (10. července 1908), str. 343. Podepsáno *Apostata*.

Str. 370 *Tendence v dramatu*. Humoristické listy 51, č. 29 (10. července 1908), str. 343. Podepsáno *Apostata*.

Od května do srpna r. 1908 probíhala v Praze výstava Pražské živnostenské a obchodní komory, na níž byly pravidelně pořádány různé zábavní podniky.

Str. 371 *Myšlenka*. Humoristické listy 51, č. 29 (10. července 1908), str. 343. Podepsáno *Apostata*.

Str. 372 *Krčma*. Humoristické listy 51, č. 31 (24. července 1908), str. 372. Podepsáno *Kozonoh*.

Str. 374 *Malý naučný slovník*. Večerní Lidové noviny 16, č. 250 (12. září 1908), str. 10; č. 257 (19. září 1908), str. 10; č. 271 (3. října 1908), str. 10 (*VLN*). Podepsáno *Kozonoh*. — Výchází text *VLN*.

Malý naučný slovník.] Malý slovníček naučný *R*; *třetí sloka rukopisu ve VLN chybí: Abnormální*. V toto slovo shrne / filistr své opovržení. / Přitom hrůzou o své děti trne. / Má to, chudák, v světě soužení. 9 byla] bylo *R*; 10 proti otrokářům velká výprava] velké hnutí proti otrokářům *R*; 11 nezměnila,] nezměnilo. *R*; 12–13 kdyžť světu

politika zbyla, / jež i celý národ klidně prodává.] Otročíme Rotschil-
dům a tmářům. *R*; 14 *Abonent*, oh, velmi často chybí] *Abonent* je člověk,
který chybí *R*; 17 systém Roskopf nebo] zlaté hodinky a *R*; 19 však
by] by však *R*; 18—21 v *R* škrtnuto; 22 je;] je. *R*; 23 v *R* původní znění
Francouzi se kvůli němu vraz škrtnuto a vepsáno znění z *VLN*; 24 mu,]
mu: *R*; 27 chytil; bylo] chytil. Bylo *R*; 34 dobrý] dobrý, *R*; 39 sílu
svoji] svoji sílu *R*; 41 nepili.] nepili! *R*; za 41 následuje v *R* sloka, která
v *LN* chybí: Absurdní je všechno, co nutno jen věřit; / k bázni tu máme
příčinu. / Ostatní vše možno ohmatat a změřit / pro lásky sladkou
vteřinu. 43 dobrá, bibli] dobrá. Bibli *R*; 47 kdybys na ni patent
přiměřený měl] kdyby člověk na ni vhodný patent měl *R*; za 49
následují v *R* tři sloky, které v *LN* chybějí: *Advent* často smutná doba
bývá / v rodinách, jež nemívají dosti. / Celá literatura už vyšla /
o následcích — neprozřetelnosti. / *Advokáti* lidé rozšafní jsou zvlášť. /
S člověkem by rádi rozdělili plášť. / Jedni v obchodech se znamenitě
tuží. / Druzí politiku obrodí a vzpruží. / Jiní geniálně spojí věci
obě: / z politiky obchod udělají sobě. / *Aféry* jsou naší době / solí,
pepřem, paprikou. / Nakonec však přece skončí / zácpou nebo kolikou.
50—51 je, úlohu] je. Úlohu *R*; 52—53 uchem, veš] uchem. Veš *R*;
54 lidé zvolna dají říci:] dají lidé zvolna říci. *R*; zde fotokopie rukopisu
končí. Sloky jsou očíslovány 1—18, po vyškrtnutí šesté sloky (*Abraham...*)
autor číslování opravil.

Str. 382 *Komentář*. Lidové noviny 21, č. 39 (9. února 1913), str. 1.